ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

Выходзіць з 20 снежня 1945 года | №100 (4457) СЕРАДА, 14 снежня 1994 года | Кошт па падпісцы — 16 руб., у розніцу — 60 руб.

НГ-ІНФАРМ

КАНФЕРЭНЦЫІ

РЭГІЯНАЛЬНЫ АСПЕКТ

Учора ў Мінску пачалася міжнародная канферэнцыя “Адукацыя, павышэнне кваліфікацыі і рэгіянальнае развіццё”.

Абмяркоўваюцца праблемы рэгіянальнага развіцця, метадалагізацыі адукацыі і павышэння кваліфікацыі. Абмен думкамі ідзе ў секцыях “Філасофія і метадалогія адукацыі”, “Праектаванне зместу адукацыі і павышэнне кваліфікацыі”, “Інавацыйныя тэхналогіі ў адукацыі”, “Кіраўніцкая дзейнасць у адукацыі”, “Псіхалогія ў адукацыі”.

Арганізатары канферэнцыі — Міністэрства адукацыі і навукі і Інстытут павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі.

Канферэнцыя завяршаецца заўтра.

КАРЭКТЫВЫ Ў ДАРОЗЕ

У Беларускім дзяржаўным педагагічным універсітэце адбылася рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя па праблемах стварэння нацыянальнай сістэмы падрыхтоўкі педагагічных кадраў для дашкольных устаноў. У яе рабоце ўдзельнічалі і прадстаўнікі замежжа.

На аптымістычнай ноце прагучала выступленне начальніка ўпраўлення дашкольных устаноў Міністэрства адукацыі і навукі Т.М.Карасцялёвай. Яна адзначыла, што як бы ні складваліся абставіны ў эканоміцы, але калі ёсць дзеці ў краіне, сістэма дашкольнай адукацыі была, ёсць і будзе. Бацькі, як і раней, жадаюць аддаваць дзяцей у дашкольныя ўстановы не столькі з-за эканамічных цяжкасцяў, колькі дзеля таго, каб даць ім неабходнае развіццё. Зараз звыш 37 тысяч дзяцей знаходзяцца на ўліку для ўладкавання ў дашкольныя ўстановы.

Пачынаючы з гэтага года ў дашкольным выхаванні намеціліся новыя накірункі работы, якія звязаны з аказаннем дадатковых адукацыйных паслуг на даму — навучаннем маленькіх дзяцей замежнай мове, музыцы, спевам, харэаграфіі. Цяпер не застаюцца па-за ўвагай дзеці з ярка выражанымі схільнасцямі. Ёсць напрацоўкі па аказанні паслуг у падрыхтоўцы дзяцей да паступлення ў школу, якія не наведваюць дзіцячы сад. Выхавальнік можа прыходзіць да дзіцяці на дом як гувернант. Для выгод бацькоў пры садах ствараюцца групы з гібкім рэжымам работы (вячэрнія, выхаднога дня).

У краіне створана пяцьдзесят эксперыментальных пляцовак, дзе ідзе апрабацыя новых праграм па выхаванні дзіцяці, у тым ліку першай нацыянальнай праграмы. Калі раней у Рэспубліцы былі толькі дзяржаўныя дашкольныя ўстановы (маюцца на ўвазе бюджэтныя і ведамасныя), то цяпер узяты накірунак на пашырэнне відаў дашкольных устаноў — прыватныя, калектыўныя, змешаныя па формах уласнасці. Зыходзячы з гэтага ў падрыхтоўку педагогаў дашкольнага выхавання ўносяцца адпаведныя карэктывы, уводзяцца дадатковыя спецыяльнасці — замежная мова, практычная псіхалогія, выяўленчае мастацтва, музыка. Распрацоўваюцца новыя навучальныя планы і тэхналогіі, якія прадугледжваюць многапрофільную сістэму падрыхтоўкі.

Якім жа ў такім разе павінен быць педагог сённяшняга дня? У першую чаргу — канкурэнтаздольным, з неабмежаванымі магчымасцямі да самаразвіцця, самаадукацыі. Для гэтага неабходна як мага раней узбройваць будучага педагога псіхалагічнымі ведамі, уключаць яго ў самастойную пошукавую дзейнасць, вучыць супрацоўніцтву, узаемадзеянню з бацькамі на прынцыпах партнёрства. Толькі такі педагог зможа кіраваць развіццём дзіцяці, навучыць самастойнасці ў спасціжэнні навакольнага свету.

Удзельнікі канферэнцыі канстатавалі, што вартасць першай нацыянальнай праграмы заключаецца не толькі ў тым, што яна дазваляе стварыць атмасферу, у якой пануе дух сапраўднай Беларушчыны, але, галоўнае, у тым, што ствараецца асяроддзе, у якім дзіця развіваецца як унікум, як асоба. Аўтарам праграмы з’яўляецца творчы калектыў “Пралеска” пад кіраўніцтвам прафесара Л.А.Панько. Ажыццявіць ідэі праграмы здольны кожны творчы педагог. Пошук шляхоў яго падрыхтоўкі і стаў мэтай канферэнцыі, якую ініцыіравалі рэктар педуніверсітэта акадэмік Л.М.Ціханаў і загадчык кафедры педагогікі А.А.Грымаць.

Матэрыялы канферэнцыі знайшлі адлюстраванне ў навуковым зборніку, які адрасаваны студэнтам, аспірантам, выкладчыкам, практычным работнікам.

(Наш кар).

КАНВЕРСІЯ І АДУКАЦЫЯ

НОВАЯ НОТА “КАЛІБРА”

Карэспандэнт “Настаўніцкай газеты” пабываў на адным з канверсійных прадпрыемстваў Мінска — у аб’яднанні “Калібр”. Адначасова з выпускам асноўнай прадукцыі тут удзяляюць увагу і таварам народнага спажывання. Пра некаторыя з іх, якія прадстаўляюць цікавасць для дашкольных і навучальных устаноў, расказвае начальнік СКБ Уладзімір Гутманавіч Кац.

— Дзіцячая шматфункцыянальная электрамузычная цацка “Нота” ўяўляе сабой электрамузычны інструмент, прызначаны для развіцця і ўдасканалення музычных здольнасцяў дзяцей дашкольнага ўзросту, якія любяць музыку і жадаюць пачаць з самага простага — вывучэння нотнай граматы і выканання нескладаных мелодый дзіцячых песень.

Цацка “Нота” атрымала станоўчую рэкамендацыю мастацка-тэхнічнай камісіі пры Міністэрстве адукацыі і навукі. Станоўча адзываюцца і загадчыкі дзіцячых садоў, выкладчыкі музыкі ў агульнаадукацыйных і музычных школах. Невысокі кошт у параўнанні з аналагічнымі замежнымі ўзорамі пры вялікім выбары функцый робіць яе прывабнай для шырокага выкарыстання ў якасці дапаможнага інструмента пры навучанні.

Прадпрыемства вядзе таксама работы па падрыхтоўцы да серыйнай вытворчасці вырабаў прагрэсіўнай святлатэхнікі для школ і дашкольных устаноў. Гэта галагенныя свяцільнікі для падсветкі класных дошак і навучальных дапаможнікаў, галагенныя і люмінесцэнтныя свяцільнікі для мясцовага асвятлення ў кабінетах працы і дамаводства, электронныя пускарэгулюючыя апараты для ўстаноўкі ў люмінесцэнтныя свяцільнікі агульнага асвятлення школьных класаў і гульневых пакояў дашкольных устаноў.

Прымяненне прагрэсіўнай святлатэхнікі павышае якасць асвятлення, зніжае стамляльнасць і, як вынік, садзейнічае захаванню зроку, павышэнню працаздольнасці, паляпшэнню засваення навучальнага матэрыялу. Пры гэтым дазваляе сэканоміць да 20 працэнтаў электраэнергіі.

Міхась АНІСЕНКА.

ІНТЭРВ’Ю З НАГОДЫ

Уладзімір МАЦКЕВІЧ: РАЗБУРЫЦЬ ЭФЕКТ “ГОЛАГА КАРАЛЯ”

Агенцтва гуманітарных тэхналогій падрыхтавала дакумент аб стане спраў у сферы адукацыі краіны, які называецца “Зялёны сшытак”. Ён накіраваны Прэзідэнту, у Камісію Вярхоўнага Савета па адукацыі, культуры і захаванні гістарычнай спадчыны, міністру адукацыі і навукі, старшыні БРК галіновага прафсаюза, старшыні незалежнага прафсаюза настаўнікаў, старшыні Рады дырэктараў школ. Пра змест “Зялёнага сшытка” наш карэспандэнт гутарыць з кіраўніком Агенцтва гуманітарных тэхналогій метадолагам У.У.Мацкевічам.

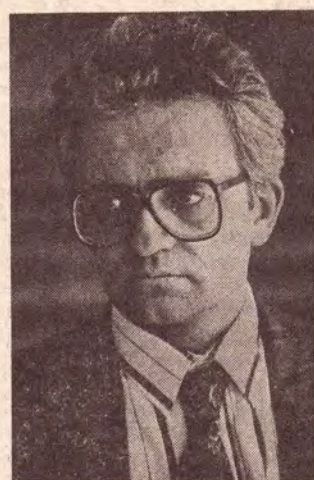

— Уладзімір Уладзіміравіч, як узнікла задума “Зялёнага сшытка”?

— Мы меркавалі зрабіць гэты дакумент у некалькі іншым варыянце. Агенцтва гуманітарных тэхналогій хацела першапачаткова аб’яднаць навуковую педагагічную грамадскасць для падрыхтоўкі даклада аб стане спраў у адукацыйнай сістэме краіны, які быў бы прад’яўлены Прэзідэнту пры ўступленні на пасаду і апублікаваны. Першым крокам да такога даклада стала падрыхтоўка Мемарандума навуковай канферэнцыі ў снежні 1993 года. У рамках гэтай задумы меркаваліся сустрэчы работнікаў і кіраўнікоў адукацыі з усімі кандыдатамі ў прэзідэнты. Аднак першая ж спроба рэалізаваць ідэю была спынена “у лепшых традыцыях” застойных гадоў: міністэрскія чыноўнікі пільна выконвалі распараджэнне Кебіча захоўваць адукацыйнае ведамства “па-за палітыкай”, каб хоць неяк утрымаць сітуацыю на карысць “адзінага, самага дастойнага” кандыдата. Што з гэтага атрымалася — вядома. Зрэшты, шчыра кажучы, на гэты конт я і не меў ніякіх ілюзій. Пасля азнаямлення летам і восенню 1993 года са структурай і функцыянаваннем кіравання сістэмай адукацыі Беларусі я пераканаўся, што ні міністэрства, ні кабінет Кебіча ўтрымаць сітуацыю проста не здольны. Пасля ўпамянутай канферэнцыі на сустрэчы з міністрам В.Гайсёнкам мы канстатавалі поўнае разуменне становішча спраў у сістэме адукацыі, але поўнасцю разышліся ва ўяўленні аб тым, што ў такой сітуацыі рабіць. Наколькі я магу меркаваць, у міністэрстве лічылі непатрэбным і немагчымым што-небудзь мяняць, спасылаючыся на палітычныя абставіны, “менталітэт” і г.д.

К гэтаму часу ў “Настаўніцкай газеце” быў апублікаваны шэраг матэрыялаў ініцыятыўнай групы па распрацоўцы стандартаў, што дало мне магчымасць абмяркоўваць праблемы адукацыі са старшынёй Камісіі Вярхоўнага Савета Н.Гілевічам. Разуменне і тут было дасягнута, але працягу ў дзейнасці, на жаль, не знайшло.

Такім чынам, пасля “разведкі” на самых высокіх узроўнях дзяржаўнай машыны я зразумеў, што для асэнсаваных дзеянняў у сферы адукацыі трэба мяняць урад і палітычны рэжым у Беларусі...

— І вось змяніўся ўрад, і Вы вырашылі давесці да вышэйшых эшалонаў улады і кіраўнікоў грамадскіх аб’яднанняў адукацыйнай сістэмы свой погляд на становішча спраў у адукацыі...

— Не толькі мой асабісты, а і шэрагу кваліфікаваных спецыялістаў, у тым ліку членаў і экспертаў Агенцтва гуманітарных тэхналогій. Але змест сшытка не можа быць зведзены толькі да меркаванняў групы людзей — з меркаваннямі можна і не лічыцца. Неабходны экспертныя заключэнні. Аднак заказ на афіцыйную экспертызу ад Міністэрства адукацыі і навукі мы не атрымалі. Таму Агенцтва працуе на самазаказе і самафінансаванні. Для таго, каб такі самазаказ мог легітымізаваць экспертызу, нам патрэбна была прадстаўнічая і працяглая сустрэча з афіцыйнымі структурамі адукацыйнага ведамства і падпарадкаванымі яму інстытутамі, на якой эксперты маглі б задаць цікавячыя іх пытанні і атрымаць (або не атрымаць) адказы ад асоб, якія абавязаны гэтыя адказы мець. Такая сустрэча ў форме кіраўніцкай сесіі-семінара “Развіццё сістэмы школьнай адукацыі: стан і перспектывы” адбылася 29 кастрычніка гэтага года. Прыняць удзел у сустрэчы былі запрошаны прадстаўнікі розных сацыяльна-дзейнасных інстытутаў: Міністэрства адукацыі і навукі, мясцовых органаў і устаноў адукацыі, сістэмы павышэння кваліфікацыі і навукі, сродкаў масавай інфармацыі. Работа сесіі-семінара праходзіла на агульных пасяджэннях і ў групах па тэмах: “Аналіз сучаснага стану сістэмы школьнай адукацыі”, “Асноўныя праблемы развіцця сучаснай сістэмы адукацыі”, “Вызначэнне рамак і арыенціраў канцэпцыі развіцця школьнай адукацыі”.

Абмяркоўваліся інвестыцыйна-фінансавыя, прававыя, структурна-функцыянальныя, канцэптуальна-праектныя аспекты кіравання адукацыяй, а таксама аспекты кантролю і кіравання якасцю адукацыі (крытэрыі адукаванасці і падрыхтоўкі, стандарты). Нам было відавочна, што эфектыўнасць семінара будзе вызначацца тым, наколькі ўдасца наладзіць перасячэнне і камплексаванне дзвюх, як мінімум, дзейнасных праграм: праграмы рэформы адукацыі і праграмы культурнай палітыкі. Вытокі праграмы рэформы адукацыі, як вядома, — у 1984 годзе, а ўмовы яе рэалізацыі памяняліся ўжо некалькі разоў. Нават краіны, у якой пачыналася рэформа, ужо няма, а мы працягваем гэту рэформу ў другой краіне. Праграмы самой таксама няма, а ёсць толькі віртуальныя рэканструкцыі гэтай праграмы, якія, да таго ж, нікім не суб’ектаваны. Арыенціры і гарызонты гэтай праграмы сёння знаходзяцца ў руках В.І. Стражава, і я ўдзячны яму за запрашэнне ўдзельнічаць у цяперашнім этапе рэалізацыі рэформы адукацыі. Што тычыцца праграмы культурнай палітыкі, то асновы яе закладваліся ў 1952—58 гадах. Гэта міжнародная праграма ў Беларусі цяпер ажыццяўляецца Агенцтвам гуманітарных тэхналогій, прадзюсерам якога я з’яўляюся.

Наладзіць узаемаўзбагачаючае ўзаемадзеянне гэтых дзвюх праграм — значыць вырашыць найважнейшую праблему і аказацца на пярэднім краі сучаснага праграмна-метадалагічнага мыслення. Менавіта на гэтым я зрабіў акцэнт у першай частцы свайго даклада на семінары.

Паколькі прысутныя прадстаўлялі не толькі саміх сябе, а і розныя сацыяльна-дзейнасныя інстытуты, развіццё якіх вызначаецца не толькі нормай дзейнасці і традыцыямі, а і тым, як бачаць гэта развіццё “першыя асобы”, то нам было цікава ведаць, наколькі скамплексавана іх бачанне перспектыў развіцця ўзначальваемых імі інстытутаў з праграмамі, пра якія вялася размова.

— І на які вынік сумеснай працы Вы арыентавалі такую прадстаўнічую аўдыторыю?

— Канцэпцыя рэформы адукацыі ёсць закончаны прадукт, альбо выраб (як прынята гаварыць там, дзе праектаванне і канцэптуалізацыя ажыццяўляюцца на культурных нормах). А любы прадукт, любы выраб павернуты, напрыклад, да праекціроўшчыка адным бокам, да вытворцы — другім, да пакупніка — трэцім і г.д. Таму для нас зараз важныя некалькі “слаёў” прадукта работы, якая толькі пачынаецца: фальшпанэль, альбо ўпакоўка, у якой прадукт прад’яўляецца вонкавым структурам (Прэзідэнту, Вярхоўнаму Савету, грамадскасці); рабочыя і функцыянальныя зоны, прад’яўляемыя непасрэднаму карыстальніку (настаўніку, вучню і прафесіяналам ад педагогікі); механізм або змест вырабу, якія могуць быць прад’яўлены стваральнікам аналагаў, “рамонтнікам”, упраўленцам і г.д; прынцыпы функцыянавання вырабу (гэта для зусім вузкіх спецыялістаў).

А пакуль мы маем у наяўнасці толькі фальшпанэль. Усю начынку нам прадстаіць распрацаваць і пасля зрабіць у натуры.

— Арганізатары сесіі-семінара спадзяваліся распрацаваць ці хаця б намеціць такую начынку... за адзін дзень?

— Ні ў якім разе. На гэта патрэбна многа часу, і я сказаў удзельнікам сустрэчы, што наша задача — сфармуляваць тэхнічнае заданне на гэту работу, патрабаванні заказчыка да выканаўцы, а таксама ўзаемныя абавязкі бакоў. Так што мэта семінара была даволі рэалістычнай.

— Калі я Вас правільна зразумеў, то ўдзельнікі арганізацыйна-дзейснай гульні павінны былі стаць калектыўным суб’ектам аргкіравання і даследавання, каб паставіць задачы самім жа сабе з пазіцыі, скажам, кіраўніка міністэрства, прафесара, настаўніка, бухгалтара і г.д.?

— Менавіта так. А дзеля гэтага і рэалізацыі ўсяго вышэй сказанага патрэбна было зразумець патрабаванне да самаарганізацыі.

— Таму і падрыхтавалі каманду гульнетэхнікаў?

— Асноўным стрыжнем, на якім меркавалася арганізаваць абмеркаванне, быў дзейнасны падыход.

Гульнетэхнікі не ўмешваліся ў тэму размовы, а толькі накіроўвалі сваімі пытаннямі інтэлектуальны працэс.

— І ўсё ж склалася ўражанне, што не ўсе ўдзельнікі размовы зразумелі функцыі гульнетэхнікаў, бо звычайна такія прадстаўнічыя сустрэчы ў нас праводзяцца па іншай схеме: заслухоўваецца даклад, некалькі дакладаў, а пасля — так званыя спрэчкі... Можа таму шмат часу пайшло на “ўваходжанне” ў дзейнасць, прывыканне да калектыўнай разумовай працы. А гэта не магло не паўплываць і на яе выніковасць. Да таго ж, наколькі мне вядома, шэраг, скажам так, запрошаных на семінар ведалі толькі агульны тэматычны накірунак размовы — значыць, ужо і псіхалагічна мелі “ўстаноўку” на “агульную” размову. Дык ці варта папракаць удзельнікаў семінара, што яны зусім нерэфлексіўна аднесліся да паняццяў “кіраванне” і “адукацыя”, якімі былі акрэслены рамкі аналізу?

— Два тыдні пайшло на падрыхтоўку да мерапрыемства і месяц — на аналіз вынікаў. Я не думаю, што даволі сціплая прадуктыўнасць сесіі-семінара абумоўлена арганізацыйнымі пралікамі. Вывады для Агенцтва гуманітарных тэхналогій не з’яўляюцца нечаканымі.

— Дзеля чаго ж тады Агенцтву патрэбна было праводзіць гэту сустрэчу, расходаваць на яе сродкі?

— Я ўжо казаў у пачатку нашай гутаркі, што каб самазаказ на вельмі неабходную зараз працу — аналіз сітуацыі ў сферы адукацыі, выяўленне першачарговых праблем і пастаноўка задач, праектаванне працаздольных структур рэалізацыі рэформы — мог легітымізаваць нашу экспертызу, нам патрэбна была “даведка”. Новы міністр адукацыі і навукі прадаставіў Агенцтву магчымасць такую “даведку” — дакументальнае пацвярджэнне экспертных заключэнняў — атрымаць. Становішча сённяшняга міністра адрозніваецца ад становішча яго папярэднікаў: яго рэальна спытаюць за рэформы. Таму В.Стражаў зацікаўлены ведаць рэальнасць спраў у адукацыі.

— Я не думаю, што гэту рэальнасць спраў не ведалі В.Гайсёнак і М.Дзямчук...

— Я таксама не думаю так. “Зялёны сшытак”, які, мы спадзяемся, праз пэўны час увасобіцца ў “Белую кнігу”, павінен разбурыць эфект “голага караля”. Напомню, што гэты эфект сфармуляваны так: хто не бачыць неіснуючай вопраткі караля — той альбо дурань, альбо знаходзіцца не на сваім месцы. Папярэднікі В.Стражава таксама ведалі ўсё. Чаму ж яны не гаварылі, што “кароль голы”? Адказ просты: той, хто першы скажа гэта, страціць пасаду. Так ужо ў нас павялося... Таму першым заўсёды гаворыць эксперт, якому няма чаго траціць (дзіця, пенсіянер, іншаземец або “прыроўненыя да іх асобы”). Пасля ўсе могуць з гэтым згадзіцца, як ужо неаднойчы было.

— Значыць, Вы, “іншаземец”, прыехалі у Беларусь, каб сказаць нам, што “кароль голы”?

— Што да “іншаземца”, то я такім не з’яўляюся. Нарадзіўся і нейкі час вучыўся ў школе ў горадзе Гродна. Пасля лёс закінуў маіх бацькоў у Сібір. У Расіі я і пачаў займацца метадалогіяй. Пасля пераехаў у Рыгу. І вось ужо больш года працую ў Мінску ў Агенцтве гуманітарных тэхналогій. Сустракаюся з педагогамі, вучнямі, студэнтамі, вучонымі, кіраўнікамі органаў адукацыі, палітыкамі, дзелавымі людзьмі. Выступаю з артыкуламі ў сродках масавай інфармацыі, у тым ліку і ў “Настаўніцкай газеце”. Вяду метадалагічныя семінары. Мне, як і маім калегам, не ўсё роўна, што адбываецца на нашай беларускай зямлі. Спадзяюся, што гуманітарныя ідэі Агенцтва гуманітарных тэхналогій будуць карысныя і для сістэмы адукацыі. Мы маглі б паспрыяць “запуску” сур’ёзных работ па праектаванні і праграмаванні.

— Якіх іменна?

— Стандартаў адукацыі; складанні план-карты навуковых даследаванняў у галіне адукацыі ў Беларусі; падрыхтоўцы метадолагаў і гульнетэхнікаў; змяненні парадыгмы адукацыі і выхавання; падрыхтоўцы і павышэнні кваліфікацыі педагогаў. Ёсць шмат іншых участкаў, на якіх Агенцтва гуманітарных тэхналогій здольна накапліваць і ўзбагачаць інтэлектуальны патэнцыял краіны.

— Аднак вернемся зноў да “Зялёнага сшытка”. Высновы, зробленыя ў ім, песімістычныя: абгрунтавання неабходнасці рэформы школьнай адукацыі ў Беларусі не існуе, канцэпцыі рэформы няма, сістэма адукацыі і далей будзе разбурацца: і маральна, і змястоўна, і матэрыяльна, прадоўжыцца агонія бясплоднай і ўстарэлай педагагічнай навукі і г.д., і да т.п... Ці не залішне рэзка, калі не сказаць - жорстка?

— Але ж пра гэта гаварылі ўсе ўдзельнікі сесіі-семінара. Толькі ў мяккай форме і без акцэнтавання. “Имеющий уши да слышит”.

— А вы не дапускаеце думкі, што Міністэрства адукацыі і навукі і іншыя ўдзельнікі сесіі-семінара прыйшлі да іншых вывадаў?

— Гэта было б добра і цікава. Але каб пакінуць у чыстаце грамадскі фокус экспертызы, мы спецыяльна не кантактавалі з іншымі афіцыйнымі ўдзельнікамі сустрэчы да абнародавання “Зялёнага сшытка”. Мы ўважліва паставімся да ўсіх меркаванняў і з задавальненнем адмовімся ад найбольш рэзкіх высноў, да якіх прыйшлі, калі нам аргументавана дакажуць, што ўсё не так, як мы гэта ўбачылі.

ПЫТАННЕ — АДКАЗ

Жыхар Крычава Анатоль Караленка працуе ў школе па сумяшчальніцтве рабочым па рамонту і абслугоўванні будынкаў. Ён цікавіцца, ці прадугледжаны для рабочых-сумяшчальнікаў аплачваемы адпачынак, а таксама якая працягласць адпачынку ў наступны час для тэхнічных работнікаў школы.

На пытанне адказвае юрыст Уладзімір Іосіфавіч ДЫДЫШКА:

— Рабочыя-сумяшчальнікі маюць права на аплачваемы адпачынак на сумешчанай рабоце, які павінен прадастаўляцца адначасова з адпачынкам на асноўнай рабоце.

Працягласць штогадовага адпачынку прыбіральшчыцы службовых памяшканняў школы складае 15 рабочых дзён.

* * *

Настаўнік фізкультуры Кашалёўскай сярэдняй школы Буда-Кашалёўскага раёна Васіль Губанаў звярнуўся ў рэдакцыю з наступным пытаннем. Апошнія гады ён працаваў на няпоўную стаўку, а атрымліваў зарплату за 18 гадзін.

Сёлета, як піша ён, завуч школы паставіла яму ў абавязак весці ўрокі фізкультуры ў чацвёртым класе. Гэта складана, таму што школа—старадаўняй будоўлі, спартыўнай залы няма. Васіль Тарасавіч пытаецца, ці маюць рацыю дзеянні адміністрацыі.

Адказ дае загадчык аддзела эканамічнай абароны Рэспубліканскага камітэта прафсаюза работнікаў адукацыі і навукі Валянціна Уладзіміраўна ГНЯЗДЗІЛАВА:

— У адпаведнасці з пунктамі 96, 98 Інструкцыі аб парадку налічэння заработнай платы работнікам адукацыі, адміністрацыя не толькі мае права, а нават абавязана дагрузіць Вас да поўнай стаўкі, калі ў школе ёсць гадзіны фізкультуры ў 2—11 класах.

* * *

У рэдакцыю звярнулася пенсіянерка з Бабруйска, былая выхавальніца групы прадоўжанага дня школы № 8 Л.З.Скітовіч. Па дасягненні пенсійнага ўзросту з ёю быў заключаны працоўны дагавор.

31 мая 1994 года ён быў скасаваны, і замест чарговага адпачынку Людміле Захараўне была выдадзена грашовая кампенсацыя за 9 месяцаў. Аўтар пісьма пытаецца, ці правільна паступіла адміністрацыя школы ў гэтым выпадку.

На пісьмо адказвае юрыст Уладзімір Іосіфавіч Дыдышка:

— Паведамляем, што ў 1993 годзе наймальнік меў права ў адпаведнасці з артыкулам 18 КЗАП заключыць з работнікам, які дасягнуў пенсійнага ўзросту, па згодзе абодвух бакоў, тэрміновы працоўны дагавор (да двух гадоў). Па сканчэнні тэрміну працоўнага дагавора работнік мог быць звольнены са спасылкай па п.2 артыкула 29 КЗАП РБ з выплатай кампенсацыі за нявыкарыстаны адпачынак.

Таму ў гэтым выпадку парушэння заканадаўства няма.

У цяперашні час гэтая норма заканадаўства не дзейнічае (адменена рашэннем Канстытуцыйнага суда).

Падрыхтавала да друку
Ала ШАЎЦОВА.

ДУМЫ НАСТАЎНІКА

Рабы жывуць так, як і належыць жыць рабам

У сістэме каштоўнасцяў любой цывілізаванай краіны вызначаецца, як вышэйшая каштоўнасць, перш за ўсё патрыятызм. Родная дзяржава разглядаецца як вышэйшая каштоўнасць, а доўг грамадзяніна заключаецца ў тым, каб служыць дзяржаве ўсімі сіламі, не шкадуючы свайго жыцця. Для таго, каб адпавядаць гэтым каштоўнасцям, грамадзянін павінен валодаць мужнасцю, сумленнасцю, вернасцю, годнасцю, умеранасцю ў жыцці, здольнасцю падпарадкоўвацца жалезнай дысцыпліне на вайне і ўладзе закона і звычаям продкаў у мірны час.

Калі крызіс закранае сістэму каштоўнасцяў, дзяржава пачынае гінуць. Карупцыя, злоўжыванні, палітычныя інтрыгі, нястрымная пагоня за нажывай, гвалт, кар’ерызм з апорай на сямейныя сувязі, дэспатызм, даносы, бязмежныя рабалепства і крывадушнасць — усё гэта пачынае паглынаць краіну і ўсё гэта — следства адсутнасці патрыятызму.

На чым трымаецца патрыятызм? На прыватнай уласнасці, на павазе да цяжкай працы земляроба і настаўніка, на гістарычнай памяці і мове, любові да маці, роднай зямлі, культуры. Чалавек павінен быць адначасова і ўласнікам, і абаронцам сваёй і грамадскай уласнасці. Грамадзянін з годнасцю будзе несці званне салдата толькі тады, калі ведае, што і дзяржава яго абароніць. Калі ваенная служба становіцца цяжкай абузай, то гэта азначае, што хворае грамадства, хутчэй, мёртвае, чым жывое.

“Новыя беларусы” з ліку прэзідэнцкай каманды кінуліся лячыць хворую эканоміку: будзе хлеб з каўбасой — будзе і ўсё астатняе. Не, шаноўныя, пакуль хворая душа народа, пакуль у нас не ў пашане праца земляроба і настаўніка, пакуль у нас жабруюць старыя і дзеці выхоўваюцца ў сіроцкіх дамах, пакуль салдаты збягаюць з арміі, пакуль не створаны ўмовы для сумленнай працы і чалавек не мае ўласнасці, не будзе ў нас ні хлеба, ні каўбасы.

Даррау казаў: “Гісторыя паўтараецца, гэта адзін з яе недахопаў”. “Той, хто не помніць свайго мінулага, асуджаны на тое, каб перажыць яго зноў” — гэта ўжо словы другога вялікага філосафа, Сантаяны.

Мы паўтараем многія памылкі народаў, якія прывялі да гібелі іх краін. Яны вельмі добра апісаны ў гісторыі, але, на жаль, нічаму не вучаць нашых, спадзяюся, адукаваных дзяржаўных мужоў.

Я прывяду класічны прыклад з гісторыі магутнай ва ўсіх адносінах старажытнай Грэцыі, нічога не падрабляючы, а вы самі ацаніце — наколькі яна стасуецца з сучаснай гісторыяй Беларусі. Вось як гісторыкі паказвалі прычыны гібелі адной з самых цывілізаваных краін старажытнасці (скарочана). Рамеснікам і земляробам стала ўсё цяжэй канкурыраваць з таннай рабскай працай. Яны ператварыліся ў люмпен-пралетарыяў, якія жывуць выпадковым заробкам і на падачкі дзяржавы. Агідныя адносіны да вытворчай працы, як да рабскага занятку, атрымалі шырокае распаўсюджанне менавіта ў гэты час; крызіс выявіўся ў зменах у зямельных адносінах — многія грамадзяне не валодалі зямлёй. Заможныя людзі пачалі ўкладваць грошы не ў зямлю і вытворчасць, а ў гандаль і растаўшчычаства; складваўся пласт плутакратаў (магутных сваім багаццем), якія сканцэнтравалі ў сваіх руках асноўныя багацці; у мінулым апорай дзяржавы былі грамадзяне сярэдняга дастатку; вялікая колькасць выбарных дзяржаўных пасад пачала аплочвацца дзяржавай, грамадзянам пачалі аплочваць нават наведванне народнага сходу. За гэтым хавалася разарэнне грамадзян і ператварэнне дзяржаўных пасад у пастаянную крыніцу даходу паўжабруючых грамадзян, якіх падкормлівалі ў сваіх інтарэсах плутакраты. Войска страціла сваю ролю, сярэдні клас грамадзян знікаў, а бедныя не мелі жадання змагацца за багацці і інтарэсы багатых. Наёмніцтва ў войску падрывала сувязь паміж паняццем “грамадзянін” і “воін”, паміж войскам і народам. Абрабаванае насельніцтва страціла плацежаздольнасць і нічога не купляла — унутраны рынак быў невялікі; правячая частка грамадства згаджалася прыняць уладу любой дзяржавы, якая б абараніла іх багацці і забяспечыла магчымасць эксплуатацыі рабоў і мясцовага насельніцтва.

Сапраўды, сённяшняму ўласніку вельмі цяжка канкурыраваць з “рабскай” працай рабочых на дзяржаўных прадпрыемствах, якія атрымліваюць 5 — 8 капеек ад заробленага рубля. Уласнік-рамеснік не зможа купіць сыравіну і энергію. Але ў нас ёсць мясцовая сыравіна, і можна было б узнавіць старыя традыцыйныя вытворчасці, ды дзяржава стварыла такія ўмовы для развіцця асабістай уласнасці, што чалавеку лепш хадзіць на працу на завод 2—3 дні ў тыдзень, а астатні час гандляваць за мяжой. Нават кваліфікаваны рабочы, настаўнік, інжынер ператвараецца ў люмпен-пралетарыя, а гэта пагражае не толькі эканамічным інтарэсам дзяржавы, але і такой кволай яшчэ дэмакратыі на Беларусі. І выбары пацвердзілі гэта.

Моладзь не паважае вытворчую працу. Грамадства ўжо стварыла магутны пласт сучаснай моладзі — “скураных хлопчыкаў”, якія адчулі пах лёгкіх грошай і якіх ужо ніякім рублём не заахвоціш падысці да станка. Яны з агіднасцю глядзяць на рабочыя спецыяльнасці і тым больш — на хлебаробскую працу.

А якая сувязь паміж дрэнным грамадскім побытам і дрэннай працай на вытворчасці? На гэтае пытанне не вельмі цяжка адказаць. Раніцай вы выйшлі са сваёй “крэпасці” - дома, і першыя ж крокі адаб’юць у вас ахвоту да працы: смецце на калідорах, выбітае шкло на лесвічных пляцоўках, экспрэс-туалет-прыбіральня на пляцоўцы ліфта і запляваныя сцены самога ліфта, выбітыя дзверы ў пад’ездзе... Хопіць? Далей не пойдзем?

У чалавека з’явілася натуральная жаданне пабудаваць свой дом на зямлі. Ён бачыць, што ў грамадскім “шпакоўніку” ніколі не будзе парадку, а дзяржава б’е па гэтым жаданні

(Працяг на 2-й стар.)

Рабы жывуць так, як і належыць жыць рабам

(Заканчэнне. Пачатак на 1-й стар.)

працэнтамі на крэдыт. Праўда, плутакратам усё можна. Яны маюць беспрацэнтныя крэдыты, будуюць з дзяржаўнай сыравіны і дзяржаўнай рабочай сілай. Будаўнікі шукаюць працу за мяжой, і там іх працай вельмі задаволены, а тут, па віне кіраўнікоў дзяржавы, адны не могуць пабудавацца, а другія не могуць знайсці сабе працы. Сэрца радуецца, калі глядзіш на дамы-прыгажуны, якія растуць у асабістым сектары, але яно адразу засмучаецца, што ў сацыяльнай (па Канстытуцыі) краіне сярэдняга дастатку чалавек не мае магчымасці пабудаваць значна больш сціплы, хоць і больш, магчыма, прыгожы дом. І вы хочаце, каб гэты сярэдні чалавек ахвотна пайшоў служыць у армію, міліцыю, дзяржаўную бяспеку? Наадварот, гістарычна непісьменныя людзі, якія не ведаюць праграмы нацысцкай партыі Гітлера, гавораць: "Лепей бы нас немцы заваявалі пад час другой сусветнай вайны". Іншыя згодны на захоп сваёй дзяржавы кім заўгодна, але больш багатым. З гэтым згодныя і багатыя, але тым патрэбны гарантыі, што крадзенае ў свайго народа будзе пад абаронай гэтай дзяржавы. Хто пойдзе абараняць сваю краіну?

А ці будзе парадак у краіне, дзе дзяржаўныя пасады сталі асноўнай крыніцай даходу для паўжабракоў? Заняць дзяржаўную пасаду, стаць дэпутатам жадаюць толькі сапраўды разумныя людзі, якія жадаюць прынесці толькі карысць сваёй дзяржаве? Я не буду адказваць на гэта пытанне, таму што адказ відавочны. Напэўна таму ў нас зашмат прэтэндэнтаў на гэтыя пасады, што няшмат людзей у гэтай працы бачаць велізарную адказнасць за свой народ і краіну.

Наша войска стала наёмным. У ім зусім маленькі працэнт афіцэраў-беларусаў. Напэўна таму беларускія хлопцы не хочуць служыць у беларускай арміі, напэўна таму многія з іх вяртаюцца дамоў у трунах у мірны час. Таму так цяжка прыжываецца ў арміі беларуская нацыянальна-патрыятычная ідэя, без якой існаванне арміі немагчыма. Сапраўды падарвана сувязь паміж паняццямі "грамадзянін" і "воін". Вялікі М.В.Ламаносаў гаварыў: "Гісторыя дае гасударам прыклады кіравання, воінам —мужнасці, суддзям — правасуддзя, маладым — старых розум, старым — цвёрдасць у парадах". А ў нас кіраўнікі з агіднасцю глядзяць на гісторыю сваёй краіны: воінаў выхоўваюць на "свяце" 23 лютага, якое прыдумана Сталіным, і адвяргаюць сапраўдныя святы, напрыклад, Грунвальд. Выхоўваюць іх у вучыльнях, якія носяць імёны ката беларускага народа — Суворава. Меў рацыю А.Гафураў, які казаў: "Калі ты выстраліш у мінулае з пісталета, будучае выстраліць у цябе з гарматы". Забарона нацыянальных ваеных святаў яшчэ доўга будзе адгукацца ў нашай арміі.

У нашай краіне замежнае тэлебачанне стварае чужую нам масавую псіхалогію. Самае брыдкае, што ўздзеянню падвяргаюцца самыя маленькія жыхары грамадства, у іх фарміруецца чужая сістэма каштоўнасцяў. Вы не задумваліся, чым адрозніваюцца мультфільмы амерыканскія ад сапраўды філасофскіх прыбалтыйскіх, ад фальклорных са шматлікімі прымаўкамі і прыказкамі з народнай мудрасцю, з прыгожай мовай — беларускіх, ад адукацыйных —чэшскіх? Яны фарміруюць гуманную сістэму каштоўнасцяў. Амерыканскія мультфільмы — гэта зусім іншая сістэма каштоўнасцяў: гэта "супергерої", усемагутнасць грошай, культ сілы і насілля. Еўропа супраціўляецца гэтай сістэме каштоўнасцяў, а мы праз расійскае тэлебачанне прапаведуем чужы беларусам і еўрапейцам дух.

З навін беларускага радыё можна пачуць навіны з якой-небудзь афрыканскай краіны, падрабязнасці спрэчак у Дзяржаўнай думе Расіі і амаль нічога з таго, што цікавіць нас у сваёй краіне. Расійскае тэлебачанне фарміруе нашы адносіны да нашых суседзяў. Ды ловім "вуткі", запушчаныя ў наш адрас. Мы жывём чужым жыццём, жыццём чужой краіны, мы па-чужому думаем. Але нашы кіраўнікі гэтага не разумеюць. Тэлебачанне застаецца архаічным. Нягледзячы на тое, што тэхнічна можна стварыць восем каналаў беларускіх, не робіцца нават спробы адкрыць другі.

У прэсе жыве прынцып: дзяржава — гэта я. У нашай дзяржаве спакойна друкуюцца газеты, у якіх, як слова — так здзек з нашай дзяржаўнасці, нашай сімволікі. Дзе яшчэ, у якой краіне такое магчыма? Расійскамоўныя сродкі масавай інфармацыі і беларускія афіцыйныя, у якіх ад беларускасці — адна назва, працягваюць выхоўваць у беларусаў комплекс непаўнацэннасці. Яны не вераць у свае сілы. Што такое дэмаралізацыя ў арміі, ведаюць усе. Што такое дэмаралізацыя грамадства, не ведае ніхто з тых, хто павінен ведаць. Вярхі ўсе яшчэ не могуць дадумацца да таго, што з дэмаралізаваным чалавекам эканоміку не падымеш. Беларусу ўбілі ў галаву, што без "старэйшага брата" ён нішто, што разумныя, працавітыя, таленавітыя людзі жывуць дзесьці там, за мяжой, а тут толькі шэра-п'яная маса насельніцтва. Яны ўжо не ў стане заўважыць сапраўдныя таленты-самародкі вакол сябе.

Каб не быць галаслоўным, прывяду адзін прыклад. У Гомелі жыве Сяргей Іванавіч Кацелявец. Гэты зусім яшчэ малады хлопец па адходах вытворчасці, якіх поўна на звалках, змог пабудаваць сабе дом-прыгажун з пяці паверхаў. Прычым два — падземныя — падвал і майстэрня. Гэтага хлопца ведае ўся царкоўная іерархія Смаленска і Пскова. Ён піша іконы, вырабляе розныя царкоўныя прыналежнасці па ўзноўленых ім старых і вынайдзеных тэхналогіях. Яго запрашаюць у Расію для рэстаўрацыі і рамонту манастыроў і цэркваў. Прычым тое, што мясцовыя майстры робяць за месяцы і за вялікія грошы, ён з памочнікам робіць за тыдзень, а пра якасць і гаварыць нечага. І ўсё гэта амаль задарма. Яго ўсімі сіламі цягнуць у Расію, прапануюць багацці ўзамен таленту, а ён зноў і зноў вяртаецца на Беларусь. І, крый божа, каб і ён з'ехаў, як з'ехалі ўжо з краіны, дзе не паважаюць сябе і сваіх таленавітых суайчыннікаў, тысячы навукоўцаў, урачоў, музыкантаў і г.д.

А як жа выкарыстоўвае яго талент радзіма? Ён працуе ў кааператыве па вырабе надмагільных пліт і помнікаў. Хто ведае аб яго існаванні ў Гомелі? Яго сябры, што за чаркай праклінаюць гэтую краіну, якая не бачыць пад нагамі золата і цягнецца за меддзю за мяжу, ды яшчэ вельмі маленькая колькасць людзей. А колькі соцень такіх самародкаў, не запатрабаваных нашым грамадствам, жыве на Палессі, па ўсёй Беларусі? "Бацькі" ж дзяржавы шукаюць шчасця за мяжой, ходзяць з торбаю жабрацкай па свеце і просяць міласціну. І гэта — маючы такі народ!? Паставіць бы гэтых людзей у спрыяльныя ўмовы, і яны паўтораць "цуд" японскі і германскі 50-х гадоў, чэшскі і польскі 90-х.

А што ж народ? А народ, не маючы ідэі, на якой можна адрадзіцца, не адчуваючы запатрабаванасці ў сваіх талентах, розуме і майстэрстве, на фоне дзяржаўнага бязладдзя, пакрысе співаецца і крадзе. У краіне, якая не плоціць за працу, ці плоціць усім аднолькава, незалежна ад колькасці працы, толькі і застаецца красці. А дзяржава забіла ўжо ўсе турмы простымі мужыкамі, якія селі за мех бульбы, і працягвае будаваць новыя турмы для мужыкоў, якія бяруць у яе сваё, заробленае мазалём, але адабранае дзяржавай. Сапраўдныя ж злачынцы працягваюць разам з дзяржавай абкрадваць беларускі народ, з выгадай гандлююць нашымі заводамі, нашымі чыгункамі, нафтаправодамі, нашай зямлёй, нашай радзімай. Народ маўчыць, таму што больш ні ў што і ні ў каго не верыць. Народ без веры, без ідэй, без маралі, без нацыянальнай самасвядомасці — гэта цеста, з якога можна рабіць што заўгодна. І робяць.

Вельмі моцна б'е па паняццях пра справядлівасць, дабро і зло, маральныя каштоўнасці наша сістэма прыёму ў вышэйшыя навучальныя ўстановы. Усе гэта бачаць і ўсе маўчаць — палкай абуха не пераб'еш. Калі ў бацькі ёсць дваццаць пяць мільёнаў — будзеш суддзёй, няма— будзеш чорнарабочым. А гэта ж ідзе размова аб такой важнай справе, як закон і права. Ну, няхай у бізнесе. Там бацька заплаціў грошы за свайго "двоечніка", яго ж справа і пацерпіць ад небаракі-сына. А тут? А тут людскія лёсы. Выпускнікі юрыдычных факультэтаў будуць іх вырашаць. І як мне, настаўніку, маім вучням-няўдачнікам верыць у дабро і справядлівасць, калі паступаюць не таленавітыя і добра выхаваныя маладыя людзі, а дзеці багатых бацькоў,у якіх ёсць грошы і магчымасці ўзяць накіраванне у МУС. Дзеці такіх бацькоў з пагардай гавораць маім вучням: "Перад экзаменам я толькі прагледзеў школьны падручнік". Як расцаніць, калі атрымлівае "здавальняюча" вучань, які напісаў лепшую ў годзе даследчую працу па гісторыі ці ўвайшоў у дзесятку лепшых на алімпіядзе па гісторыі ў краіне, а "выдатна" атрымлівае яўны сераднячок? І ўсё гэта робіцца на вачах у дзяцей — маленькіх грамадзян краіны з вялікім розумам. Кажуць: ад турмы і сумы не заракайся. Крый божа вам, паважаныя выкладчыкі, папасці на лаўку падсудных да людзей, у якіх за душой нічога няма, акрамя грошай, непавагі да людзей і пагарды да дзяцей бедных бацькоў.

Краіна, у якой забараняюцца радыёперадачы і жорстка прэсінгуюцца газеты, што абараняюць яе дзяржаўнасць, і не забараняюцца газеты, якія ўтоптваюць у гразь незалежнасць і абараняючую яе Канстытуцыю; у якой нацыянальна свядомыя людзі з'яўляюцца нацыянальнай меншасцю; у якой немагчыма знайсці дзіцячы садок, у якім бы выхоўвалі на нацыянальнай, дзяржаўнай мове і ў якой яшчэ немагчыма атрымаць адукацыю на гэтай мове; у якой слова патрыёт атаясамліваецца са словам "нацыяналіст",а слова "нацыяналіст" з'яўляецца палітычным ярлыком; у якой афіцыйныя дакументы, напісаныя на дзяржаўнай мове, дзяржаўныя служачыя патрабуюць "переписать на человеческом языке"; у якой даецца дзесяць гадоў на вывучэнне роднай мовы, нібы кітайскай, і гэтыя дзесяць гадоў ператвараюцца ў гады барацьбы за выжыванне законнай дзяржаўнай мовы; у якой кіраўнікі адхрышчваюцца ад гісторыі сваёй краіны і называюць падручнікі "нацыяналістычнымі", нібы бываюць падручнікі па нацыянальнай гісторыі ненацыяналістычнымі; у якой людзі не ведаюць сваіх каранёў і танцуюць на магілах сваіх продкаў; у якой народ не аб'яднаны агульнай гістарычнай памяццю і агульнай мовай, нацыянальнай свядомасцю, не разумее сваіх геапалітычных інтарэсаў; у якой старыя ператвораны ў жабракоў, сіроцтва пастаўлена на паток і маладым людзям з першых жа самастойных крокаў ламаюць душу; у якой нараджальнасць ніжэйшая за смяротнасць; у якой п'янства стала стыхійным бедствам; у якой не паважаецца вытворчая праца, і гэтая праца дае найменшы прыбытак; у якой грамадзяне не з'яўляюцца прыватнымі ўласнікамі, у якой салдаты ўцякаюць з арміі; у якой народ з'яўляецца гістарычна і палітычна непісьменным і гатовы пайсці за любым, хто паабяцае простае выйсце са складанага становішча; у якой маральныя каштоўнасці пастаўлены з ног на галаву — такая краіна і такі народ не мае права спадзявацца на добрую будучыню — гэта проста немагчыма.

Зямля, на якой не выконваюцца самыя асноўныя божыя запаведзі, не мае права на божую падтрымку. Дзе тыя беларускія маісеі, якія, падобна яўрэйскаму Маісею, дапамаглі б свайму народу знішчыць раба ў сабе?

Пакуль гэтага не адбудзецца, рабы будуць жыць так, як і належыць жыць рабам.

Юрый КЛІНЦОЎ,
настаўнік гісторыі, сябра Гомельскай абласной Рады ТБМ імя Ф.Скарыны.

МНАГАДЗЕТНЫМ — ПА ТАННЫХ ЦЭНАХ

Году сям'і прысвяцілі сямейную вечарыну яго арганізатары — работнікі Рэспубліканскага палаца "Юнацтва" і Маскоўскага райвыканкама Мінска.

На сустрэчу сабраліся шматдзетныя сем'і. Вядучая Настасся Рункевіч вітала гасцей задушэўнай, пранікнёнай песняй і пяшчотным вершам пра мацярынства.

У разнастайнай праграме былі і гульні, і забавы, і выстава выраб. Гаварылі і аб праблемах, і пра тое, як іх вырашаць у нялёгкім сённяшнім жыцці.

Напрыканцы быў арганізаваны продаж па танных цэнах дзіцячага адзення і абутку.

Ала КЛЮЙКО.

ПАД ЗНАКАМ "АТАМ"

Ластаўчына гняздо

Кабінет дырэктара педвучылішча. Звычайны, тыповы, каб не адна своеасаблівая дэталь: на сценах не партрэт нечага з вялікіх людзей ці сузор'е такіх партрэтаў, а два каляровыя вялікія, выкананыя маслам, пейзажы: "Дняпро. Вецер над перапраўлю" і "Дубы над затокаю".

Тыя ж пейзажы панарамай разгортваюцца і ў натуры, пад стромамі правабярэжжа Дняпра.

І яшчэ кідкімі своеасаблівасцямі ў мікразоне навучальнай установы з'яўляюцца бісерная нізка ластаўчыных гнёздаў у надстрэшшы на фасадзе навучальнага корпуса і двор, які з вясны да восені амаль цалкам заняты кветкамі, а вельмі дасканала аформлены арнамент газонаў нагадвае многакаляровы дыван.

Педвучылішча ў Лоеве — таксама гняздо, у якім штогод фарміруецца характар, інтэлект і светапогляд соцень будучых настаўнікаў пачатковых класаў для ўсяго гэтага рэгіёна, які быў засыпаны радыеактыўным попелам Чарнобыльскай атамнай.

[illegible]

Першае, з чаго я пачаў нашу гутарку з дырэктарам педвучылішча Фёдарам Фамічом Рэпічам, было пытанне, як навучальная ўстанова [illegible]

Адказ просты: за кошт бюджэтных паступленняў і крыху за кошт таго, што навучэнцы зарабляюць у саўгасе "Усход". Дапамагаюць вырошчваць і збіраць бульбу, моркву, капусту. [illegible] вырашчанага трапляе ў сваё гароднінасховішча, а адтуль — на сталы вучылішчанскай сталоўкі.

Так што навучэнцы сытыя і дагледжаныя.

У іх распараджэнні шматпавярховы інтэрнат на 505 чалавек. У пакоях жывуць па двое-трое. Вучацца ў прасторных і светлых класах.

Водаправод, душавыя, бытавыя пакоі, па 4 кухні на кожным паверсе, цэнтралізаваная сталоўка на 80 месц і буфет. Усё гэта [illegible]

— і супрацьстаяць радыяцыйнаму абпраменьванню.

Калі зрабіць нескладаны падлік, то за 8 апошніх год у школы забруджанага радыяцыяй рэгіёна прыехала звыш [illegible] тысяч маладых спецыялістаў.

[illegible]

Аляксандр АМЕЛЬЧАНКА.

АЛЬТЭРНАТЫВА

ШКОЛА З БУДУЧЫМ УЗЛЁТАМ

(Працяг. Пачатак у № 99)

Паспрабуем намаляваць у вобразнай форме спосаб навучання, які хацелася б бачыць. На маю думку, ён ліквідаваў бы шмат якія недахопы цяперашняй адукацыі. Узяць тое ж дрэва пазнання, багацце пладоў. Яны губляюцца сярод густых галінак, адразу і не ўбачыш, хоць менавіта ў іх — сутнасць усяго. Але арыентавацца дапамогуць дарослыя, настаўнікі. І вось адзін з пладоў — адна з мэтаў, дзе можна прымяніць сваю прагу творчасці, свае вядомыя і ўдасканальваемыя здольнасці, — прыцягвае цябе. Як жа дастаць гэты плод? Ёсць толькі адзін найлепшы спосаб — караскацца да яго з самай зямлі па ствале і затым па галінках. Пачынаеш узыходжанне — і вось жаданы плод у цябе ў руках. І ты стаў яшчэ больш моцным... Затым яшчэ адзін прыцягнуў цябе. Як дабрацца з дасягнутай вышыні да яго? З галінкі на галінку скакаць нельга — парушаецца пераемнасць, сістэматычнасць пазнаваемых пры гэтым ведаў. Зноў спускаешся ўніз, але ўжо не да зямлі і не да самага ствала, а толькі да скрыжавання галінак, на якіх вісяць абодва гэтыя плады; ніжэй за гэты ўзровень усё табой ужо засвоена творча. Самы грунтоўны і кароткі шлях да мэты? І так можна паступова сабраць шмат пладоў. Пры гэтым шляхі для дасягнення наступных мэтаў увесь час скарачаюцца, чым больш ты іх пажадаеш. (Не бяда, вядома, калі часам паўторна пройдзеш па адной і той жа галінцы; знаёмы матэрыял паўтараецца хутка, але важна, што паўтараецца). Лёгкасць, якая ўсё павялічваецца, і павелічэнне тэмпу ў дасягненні шэрагу мэтаў стымулююць дзейнасць — адбываецца нібы ланцуговая рэакцыя творчасці.

Гэта накшталт маленькай спецыялізацыі, магчыма, з малых гадоў, якая ідзе потым ўсё жыццё; але якая часцей за ўсё мяняецца. З гадамі ж жаданні, інтарэсы, мэты мяняюцца. Аднак гэта не ўплывае на спосаб навучання, паколькі галоўнае — у наяўнасці менавіта інтарэсаў, мэтаў, няважна якіх. Захоплены медыцынай, напрыклад, ужо больш увагі і ўпартасці надасць вывучэнню біялогіі, хіміі, фізіялогіі і інш., астраноміяй — фізікі, матэматыкі і г.д. І рабіць гэта яны будуць не стыхійна (маўляў, не даецца алгебра — перакінуся ў гісторыкі), а мэтанакіравана і настойліва (цяжкі патрэбны прадмет — прыкладу яшчэ больш намаганняў для яго засваення, паколькі гэта неабходна, каб, напрыклад, паляцець на Марс і, акунуўшыся ў яго таямніцы, вывучаць іншы свет; да таго ж гэта ў такой ступені цікава, што надае сіл і раскрывае шмат здольнасцяў у вучобе).

Спецыялізацыя гэта, вядома, не ярка выражаная. Агульная ж сярэдняя адукацыя неабходна кожнаму. Але ў гэтым выпадку ў дзяцей з'явілася б цікавасць да вучобы, паколькі шлях да запаветнай мэты, або мэтаў, для іх ужо пачаўся, і ён немагчымы па-за школай. Да таго ж спецыялізацыя важная ў кожнай справе. Але яна заўсёды прадвызначае свой антыпод (той, хто нічога не ведае, нічым і не цікавіцца) па вядомаму правілу "Ведаць усё пра сёе-тое і сёе-тое аб усім". Будучы астраном непазбежна зацікавіцца гісторыяй, біялогіяй, хіміяй, літаратурай і г.д., паколькі гэтыя веды таксама патрэбны яму ў рабоце, толькі іх трэба лагічна звязаць з яго асноўнымі ведамі.

Абраная па сваім жаданні тэма дапамагае яшчэ ў школе зразумець менавіта сутнасць вывучаемага, садзейнічае не завучванню прадмета для экзамену, а засваенню ў такой ступені, каб яно дапамагала ў рабоце, дзейнасці, у дасягненні пэўных мэтаў. Уласна кажучы, кожная работа паўстае тады як мэта. Такі спосаб навучання адначасова і вызваляе ад непатрэбных у даны момант ведаў (ад баласту), хоць ведаць крыху больш заўсёды карысна; але гэта цікавасць асаблівага роду — яна ўсвядомленая і мэтанакіраваная, мае ККД, укладваецца ў справу. Цікавае ў гэтым сэнсе прызнанне А.Эйнштэйна, які гаварыў, што не ведае велічыні хуткасці святла па той простай прычыне, што звесткі пра яе можна знайсці ў любым даведніку. Значыць, галоўнае не ў валоданні мноствам ведаў, не ў эрудыцыі, а ў творчых адносінах да ведаў. Чалавек павінен не столькі ведаць, колькі ўмець: веды — толькі сродак для дзейнасці, але не мэта.

Творчыя ж, мэтанакіраваныя адносіны да ведаў, быццам ты саўдзельнічаеш у адкрыццях, робяць з чалавека (амаль любога) даследчыка, творцу. А чаго варта праяўляемая пры гэтым бескарыслівая зацікаўленасць, імкненне тварыць па загаду душы, а не, так бы мовіць, прымушана — за ўзнагароду або за сродкі для існавання, якія вызначаюць рамесніка? Чалавек становіцца менавіта разняволеным душой, аб чым марылі лепшыя розумы ўсіх эпох.

Бесталанных людзей не бывае. Кожны адораны ў чымсьці сваім. І ўсіх трэба здолець выпеставаць, як пяшчотныя кветкі. Нават жа асаблівы талент у дзяцінстве ўсё ж слабы, не заўсёды праб'е сабе дарогу: шмат пабочных спакусаў; у гэтых адносінах можна прыгадаць Моцарта, які стаў вялікім не толькі ў выніку сваіх прыродных дараванняў, але і дзякуючы свайму родзічу, які накіроўваў яго здольнасці ў патрэбным накірунку. А чакаць стыхійнага сталення таленту, калі ўсе ахоплены навучаннем у цяперашняй школе, — на гэта ўжо затрачана нямала гадоў.

Такім чынам, пераход ад дзетсадаўскага ўзросту з яго ГУЛЬНЯМІ-ЗАНЯТКАМІ да школьнага павінен быць непрыкметным, фармальным. У пачатковай школе ЗАНЯТКІ-ГУЛЬНІ ўключаюць у сябе гутаркі агульнага характару пра чалавека, жыццё, навакольны свет, пра месца чалавека ў жыцці і свеце і яго ўплыў на навакольнае (гэта прыродазнаўства і грамадазнаўства; яны непарыўныя), пра будову чалавечага цела і псіхічную, фізічную культуру, гігіену, простыя медыцынскія веды (чалавеказнаўства). Затым лагічна вынікаюць гутаркі па ўзаемінах людзей паміж сабой, аб правах і абавязках маленькіх грамадзян (этыка, права), аб жыцці бацькоў, бабуляў і дзядуляў, аб гісторыі краю, краіны ў недалёкім будучым, затым у больш аддаленым, аб гісторыі свету (гісторыя), аб мірным жыцці без войнаў, аб каштоўнасці міру і згубнасці вайны, аб шляхах захавання міру, нарэшце аб будучым: фантастыцы, прагностыцы; усё выкладаецца даходліва, захапляюча. Затым гутаркі па сутнасці культуры, светапогляду, аб магчымасцях чалавека, грамадства і чалавецтва, аб спосабах дапамогі чалавека прыродзе, асваенні і захаванні яе — аб навуцы (і вучобе), тэхніцы, мастацтве, іншых сферах духоўнай творчасці. Гэта значыць адукацыя пачынаецца з вывучэння чалавека — сістэма адукацыі тут ачалавечваецца. Усё гэта ўяўляе для дзяцей вялікую цікавасць, паколькі кроўна датычыцца іх, тлумачыць у першую чаргу іх саміх, бо для маленькага чалавечка яго Я — большае за ўвесь свет.

Тут жа ідуць зачаткі ведаў па граматыцы (роднай мовы, замежнай, эсперанта), матэматыцы (лічэнне і простыя матэматычныя прыёмы) і г.д. Яны ўяўляюць сабой абавязковыя, так бы мовіць, "дзейнічаць" розныя іншыя, звязваючы іх у адно, нібы чапляючы на нітачку. Напрыклад, дзяўчынка павінна сабраць на поплаве (заняткі праводзяцца ў асноўным на ўлонні прыроды), скажам, 27 казяльцоў і 14 рамонкаў, з іх 5 кветак аддаць настаўніцы, астатнія падзяліць пароўну паміж сяброўкамі і сабой (матэматыка і біялогія). Якая кветка прыгажэйшая і чаму так здаецца (эстэтыка)? Хлопчыкі павінны прабегчы як мага хутчэй адлегласці ў 45 + 23 + 74 метры. За які час і колькі яны прабягуць? Колькі прабягуць за 5 секунд? Іх хуткасць? (Матэматыка, фізіка, фізкультура). Гэтыя веды і навыкі няцяжка ўвязаць і з гісторыяй, і з этыкай, і інш.

З пункту гледжання псіхалогіі, пры падобным навучанні, асваенні свету ўдзельнічаюць абодва паўшар'і галаўнога мозгу — "лагічнае" і "мастацкае"; чалавек развіваецца ўсебакова, найбольш эфектыўна і таму больш здольны да вучобы і далейшых здзяйсненняў.

Урокі, паўторым, пераважна праводзяцца на свежым паветры (гульні). Педалогія павінна вызначыць, акрамя іншага, аптымальную працягласць штодзённых заняткаў: трэба ўлічваць і біярытмы, і інш. Субота поўнасцю аддаецца дзіцяці для выкарыстання паводле яго ўгледжання (вольны дзень). Аналізуючы затым суботнія клопаты малога або падлетка, можна вызначыць, да чаго ён больш за ўсё самастойна імкнецца, якія яго сапраўдныя, "чыстыя" схільнасці. Нядзеля — дзень культурнага адпачынку з бацькамі: у гэты дзень бацькі маюць найбольшы ўплыў на дзіця, але пасля аналізу яго суботніх заняткаў і кансультацый з настаўнікам; у гэты дзень і дзіця праяўляе максімум сваіх пачуццяў да бацькі і маці — праходзіць школу выхавання ў сям'і адначасова развівае ў сабе чалавечнасць, дружбу, дабрыню ў адносінах да родных.

> * АНТЫПОД ВЯДОМАМУ ПРАВІЛУ "ВЕДАЦЬ УСЁ ПРА СЁЕ-ТОЕ І СЁЕ-ТОЕ АБ УСІМ"
>
> * ЧАМУ МОЦАРТ СТАЎ ВЯЛІКІМ
>
> * БЕЗ МЭТЫ НЯМА ДЗЕЙНАСЦІ, БЕЗ ІНТАРЭСАЎ НЯМА МЭТЫ, А БЕЗ ДЗЕЙНАСЦІ НЯМА ЖЫЦЦЯ

інструменты ўздзеяння на навакольнае і таму пэўным чынам звязаны з папярэднім веданнем, выклікаюцца ім. Усё дапаўняецца выпрацоўкай навыкаў валодання целам (танцы, фізкультура), галасам (спевы, дэкламаванне), алоўкам (маляванне, чарчэнне), механізмамі, простымі машынамі, нарэшце камп'ютэрам. А гэта патрабуе разумовага развіцця (і будзе стымуляваць яго). Значыць, лагічна пачнецца вывучэнне такіх прадметаў, як псіхалогія, логіка, эўрыстыка, дыялектыка. Яны вывучаюць мысліцельную дзейнасць, вучаць думаць, творча ставіцца да справы, быццяя, але не павінны падаўляць прыродных узроставых асаблівасцяў дзяцей, павінны арыентавацца на іх. А для праяўлення ведаў і выпрацоўкі навыкаў неабходна выконваць практыкаванні, займацца працоўнай дзейнасцю. Таму тут жа выкладаюцца звесткі і прыёмы па развіцці працаздольнасці, выхаванні працавітасці ў дзяцей (усё гэта папярэдне распрацоўваецца ў педалогіі). Небяспекі перагрузкі дзяцей тут няма, паколькі любое веданне, любы навык павінны знаходзіць у іх патрэбнасць.

У любой, нават складанай навуцы заўсёды знойдзецца тое, што можна даходліва і пераканаўча выкласці вучню амаль любога класа. Прытым гэта не асобныя, разрозненыя кавалкі ведаў, набор фактаў, а спачатку спрошчаная схема канкрэтнай навукі, яе логіка. Нават можна асновы дыферэнцыяльнага і інтэгральнага вылічэнняў даходліва выкласці для пяцікласніка, справа толькі ў выкладанні. Таму трэба педагогіцы папрацаваць над адпаведнымі прыёмамі выкладання. У падручніках жа неабходна спускацца першапачаткова да ўзроўню дзяцей, каб затым узнімаць іх на больш высокі ўзровень разумення. Выкладанне матэрыялу ў іх мусіць быць дыялектычным, а не разважальным, метафізічным (дыялектычнасць падручнікаў); падручнікі павінны таксама ўвязваць веды з рэчаіснасцю, паказваць, як прымяняць іх на справе.

Лекцыі варта чытаць напачатку толькі ў адной форме — захапляючай (гэта як бы лялька). Веды даюцца абавязкова ва ўзаемасувязі. Напрыклад, матэматыка звязана з прыродазнаўствам, прыродазнаўства — з гісторыяй, нават філасофіяй, тая ў сваю чаргу "цягне" за сабой этыку, літаратуру і г.д., этыка апярэджвае эстэтыку. У гэтым сэнсе пачатковая адукацыя нагадвае зараджэнне інтэлектуальнасці чалавецтва, калі ў Старажытнай Грэцыі ўсе веды звязваліся ў адно — натурфіласофію. Толькі пазней, у старэйшых класах, прадметы дыферэнцыруюцца і вывучаюцца кожны асобна, незалежна (так галінкі дрэва пачынаюцца з аднаго ствала); але яны будуць лагічна браць пачатак з пачатковай базы ведаў.

Можна, адштурхнуўшыся ад любога прадмета, з'явы, якія выклікаюць цікавасць у дзяцей, "за-

Розніца ў інтэлектуальным развіцці, здольнасцях дзяцей у гэтыя гады яшчэ не такая прыкметная. Таму праграму так званага пачатковага навучання яны засвойваюць прыкладна аднолькава. Ад іх жа патрабуецца ў асноўным толькі слухаць захапляючыя лекцыі і "гуляць" у заняткі. У пачатковай школе можна вучыцца некалькі гадоў, гледзячы па здольнасцях і жаданні. Калі дзеці паспяхова засвойваюць веды, добра, хутка, дакладна выконваюць практыкаванні, яны могуць хутка перайсці ў старэйшыя класы, нягледзячы на ўзрост. Асноўная маса дзяцей "сядзіць" на пачатковай адукацыі належны тэрмін (яго павінны ўстанавіць педалогія і педагогіка), а "марудлівыя" затрымліваюцца яшчэ на некаторы час. Але за гэты дадатковы тэрмін яны ўжо не паўтараюць кананічнае пройдзенае (яно ўжо не цікава), а праходзяць яго ў творча іншай, непаўторнай форме.

Паступова цікавасць да падобных гульняў вычэрпваецца (цацка адыграла галоўную ролю і пераходзіць на другарадную) — дзіця сталее. Перад ім ужо мэтавыя ЗАНЯТКІ-ДЗЕЙНАСЦЬ. Замест гульняў яно пачынае займацца дзейнасцю, але заняткі — на першым месцы. Гульня ж і дзейнасць для дзіцяці — адно і тое ж. Настае сярэдні і старэйшы школьны ўзрост.

... Настаўнік гаворыць дзецям: "Хто з вас хоча даследаваць іншыя планеты? А хто жадае зрабіць так, каб чалавек жыў не менш як сто гадоў? Якія б вы хацелі пабудаваць кватэры сабе і таварышам? Абдумайце дома, хто кім хацеў бы стаць, што зрабіць у жыцці, і пачнем рыхтавацца да гэтага не адкладваючы. Таму давайце напішам на гэтую тэму сачыненне". Вядома, могуць быць іншыя, больш дзейсныя формы, каб запаліць у душы дзіцяці агонь шукальніка, творцы. І хаця не абышлося б без памылак, справа зусім у іншым: многія школьнікі пасапраўднаму ўскалыхнуліся б. Дзіця раптам атрымлівае мэту ў жыцці, горача падтрыманую і дарослымі. Школьнік раптам усведамляе сябе народжаным для таго, каб здзейсніць у жыцці незвычайнае, нікому, апрача яго, не даступнае, якое, на яго, ды і на агульную, думку, з лішкам апраўдвала б яго існаванне.

Такім чынам, пасля таго, як дзяцей "акунулі" ў свет ведаў, інтэлектуальных магчымасцяў, выклалі ім пачатковыя веды па творчых адносінах да навакольнага, пачынаецца высвятленне схільнасцяў, асаблівасцяў кожнага з іх, улік іх задаткаў, інтарэсаў, пажаданняў. Улічваецца і думка бацькоў. Тут і павінна на ўсю моц спрацаваць неіснуючая пакуль навука педалогія. Перад кожным навучэнцам з'яўляецца (не ставіцца) пэўная мэта, паколькі, як пісаў В.Р.Бялінскі, "без мэты няма дзейнасці, без інтарэсаў няма мэты, а без дзейнасці няма жыцця". Кожны вучань выбірае "сваю" з цэлага набору або выказвае сваё патаемнае пажаданне.

Мэты звычайна ўзвышаныя, але не абстрактныя, не схаластычныя, на іх дасягненне, магчыма, будуць затрачаны вялікія намаганні. Дасягненне вялікіх мэтаў патрабуе намаганняў мноства высокаадукаваных людзей; але такія людзі могуць быць падрыхтаваны толькі школай (і ВНУ). Таму падобнае пачынанне адразу з праграмы-максімума мае шмат станоўчага.

Псіхолаг Л.П.Грымак сцвярджае, што "мэта жыццёва неабходна чалавеку для захавання яго душэўнай раўнавагі" і што "сапраўдны сэнс надае жыццю толькі аддаленая ўзвышаная мэта. Яна абавязкова павінна мець дзве асаблівасці: патрабаваць упартай працы (інакш мэта не будзе садзейнічаць самавыяўленню), вынікі гэтай працы павінны быць не мімалётнымі, а няспынна назапашвацца на працягу жыцця (інакш мэта не была б аддаленай)". Ды любая дзейнасць чалавека мае патрэбу ў прызнанні, таму чалавек павінен здзейсніць штосьці значнае, каб атрымаць задавальненне ад жыцця і высокае прызнанне.

Мэта можа выбірацца на ўсё жыццё. Прытрымлівацца яе — пахвальна, гэта ідэал спецыялізацыі. Але для яе дасягнення часта патрабуецца вышэйшая адукацыя. Аднак такі дакладны прыцэл у падлеткавым узросце і нават у маленстве наўрад ці ажыццявімы. Таму звычайна прадугледжаны каскад мэтаў, ланцужок прамежкавых мэтаў, якія вядуць да адзінай вялікай мэты. Дасягненне іх заключана ў рамках ужо школьнай адукацыі. Тут могуць быць і разрозненыя мэты, яны таксама маюць свае плюсы: той, хто дасягае іх, паступова становіцца рознабаковым чалавекам, набліжаецца да універсальнасці; ён спрабуе сябе ў многім і спыняецца на самай падыходзячай для яго мэце, дзе можа праявіць максімум намаганняў і здольнасцяў. Станоўча і тое, што чалавек з цягам часу мяняе сферу дзейнасці, прыходзячы да новай работы з нетрадыцыйным, свежым поглядам на яе і з незавершаным, а значыць гатовым да ўдасканалення веданнем. Дасягненне шэрагу мэтаў, паўторым, скарачае шлях да кожнай з іх.

Вялікія мэты могуць быць такія: аздараўленне чалавецтва, касмізацыя прамысловасці, новая архітэктура, творчае развіццё педагогікі ў новых гістарычных умовах, палёт на Марс, удасканаленне наземнага транспарту, стварэнне тэорыі ўсебаковага развіцця і выхавання чалавека, ліквідацыя распаду азону ў атмасферы, стварэнне літаратурнага твора новага пакалення "Што рабіць?". Гэта ўсё з арсенала мэтаў вышэйшай адукацыі. Для сярэдняй адукацыі, акрамя "сярэдніх" мэтаў (гандаль, бухгалтарская справа, культасвета, бібліятэчная справа і інш.), кожная з вялікіх мэтаў свядома разбіваецца на прамежкавыя мэты, этапы і г.д. Менавіта ў дасягненні этапаў, можна сказаць, сутнасць прапануемай сістэмы навучання. Дасягненне мэтаў, веданне спосабаў іх дасягнення, а не засваенне бязмэтных ведаў — ядро сістэмы адукацыі. А ўжо кожная мэта вызначае патрэбны для яе дасягнення аб'ём і якасць ведаў.

Этапная мэта служыць арыенцірам у вучобе, стабілізуе цікавасць навучэнца і ў той жа час, у выніку сваёй этапнасці, неглабальнасці, не замыкае навучэнца ў пэўных рамках, паколькі з дасягненнем этапа ёсць магчымасць ісці далей у вядомым напрамку, да іншых этапаў і далей да галоўнай мэты. Этапнае навучанне дазваляе навучэнцу мяняць свае арыенціровачныя мэты, больш дакладна выбіраючы справу даспадобы, па схільнасцях.

У гэтай сістэме адукацыі, як заўважыў чытач, формы навучання ў школе і ВНУ ідэнтычныя — вучоба-дзейнасць. Можна нават сказаць, школа становіцца маленькай ВНУ, якая спецыялізуе навучэнцаў. Агульны характар навучання ў ёй тоесны вузаўскаму, розніца толькі ў асаблівасцях мэтаў, таму далей будзем гаварыць пра адукацыю наогул. Этапныя мэты адпавядаюць у асноўным сярэдняй адукацыі, вялікія мэты — вышэйшай; апрача таго, існуюць такія велізарныя, велічныя мэты, для дасягнення якіх трэба вучыцца ў той або іншай форме амаль усё жыццё.

Такім чынам, пасля пераходу ад заняткаў-гульняў да заняткаў-дзейнасці кожны вучань выбірае мэту па жаданні і схільнасцях. Мэта разбіваецца на этапы, тыя, у сваю чаргу, таксама могуць драбіцца. Усё гэта фіксуецца ў асабістым плане вучобы навучэнца. Напрыклад, вялікая мэта "Палёт на Марс" мае этапы: касманаўтыка, нябесная механіка, планеталогія, тэхнічная справа, замежная мова і інш. (вышэйшая адукацыя); яны базіруюцца на этапах сярэдняй адукацыі — матэматыцы, фізіцы, хіміі, астраноміі, біялогіі, геаграфіі, гісторыі, літаратуры і інш. Па плане вучань арыентуецца ў пазнанні патрэбных ведаў; пры гэтым у кожнага свой план, у залежнасці ад мэты.

Вячаслаў МІЛКОЎСКІ.

(Заканчэнне будзе).

Нацыянальная педагагічная рада: абмяркоўваем стратэгію рэфармавання адукацыйнай сістэмы

З РАННЯГА ЎЗРОСТУ

Работнікі нашага дзіцячага сада № 7 Пінска Брэсцкай вобласці, абмеркаваўшы асноўныя напрамкі стратэгіі рэфармавання адукацыйнай сістэмы, надрукаваныя ў "Настаўніцкай газеце" за 26 кастрычніка 1994 г., вырашылі выказаць свае думкі.

Дзяржаўная сістэма адукацыі павінна пачынацца не з 3 гадоў, як прапануецца ў структуры сістэмы адукацыі, а значна раней.

Вынікі навейшых даследаванняў вучоных і практыка педагогаў паказваюць, што знаходжанне дзяцей у яслях спрыяе іх добраму самаадчуванню і развіццю. Па выніках даследаванняў Нацыянальнага інстытута адукацыі і Беларускага педагагічнага ўніверсітэта можна зрабіць вывад, што добрыя вынікі ў вучобе, сацыяльным і эмацыянальным развіцці дзяцей знаходзяцца ў прамой залежнасці ад працягласці іх знаходжання ў яслях. Гэтыя паказчыкі былі вышэйшымі ў тых дзяцей, якія паступілі ў яслі ў аднагадовым узросце.

Сучасная ж сям'я далёка не заўсёды здольна стварыць умовы для паўнацэннага развіцця дзіцяці. Сям'я, асабліва маладая, перажывае зараз даволі складаны час матэрыяльнай і эканамічнай нестабільнасці, няўпэўненасці ў будучым. І яшчэ. Бацькоў ніхто і ніколі не вучыў, як выхоўваць дзяцей.

А стратэгія рэфармавання сістэмы адукацыі не дае бацькам права выбару паміж сямейным і грамадскім выхаваннем. Выхаванне дзяцей і ў нармальнай сям'і, не гаворачы пра "цяжкія", яшчэ не гарантуе атрымання імі максімальных магчымасцяў для развіцця. Таму дзіцячы сад павінен быць натуральным працягам сямейнага выхавання.

Пацвярджэннем з'яўляецца тое, што ў Пінску на працягу апошніх гадоў павялічваецца колькасць груп, у якіх выхоўваюцца дзеці з 1,5 да 3 гадоў. У гэтых групах на сённяшні дзень амаль 600 дзяцей.

Падтрымліваем пазіцыю ўпраўлення дашкольнага выхавання, якая прадстаўлена ў Канцэпцыі развіцця дашкольнага выхавання, зацверджанай калегіяй у 1990 г., аб захаванні дашкольных устаноў па тыпах: яслі, дзіцячыя сады, яслі-сады.

Пры падрыхтоўцы пакетаў далейшых дакументаў, праграм, метадычных рэкамендацый, дыдактычных дапаможнікаў трэба ўлічваць тое, што выхаванне дзяцей павінна пачынацца з ранняга ўзросту.

Ала СЕЛЯЗНЁВА,
загадчыца дзіцячага сада № 7 Пінска.

МОЖА ЎСТАРЭЦЬ

Час выстаўляе перад дашкольнымі работнікамі ўсё новыя і новыя праблемы. І ўсё вастрэй паўстае пытанне аб неабходнасці змяненняў у існуючай на сённяшні дзень сістэме навучання.

Зараз у "Настаўніцкай газеце" і ў калектывах ідзе абмеркаванне стратэгіі рэфармавання навучання ў Беларусі. Мы, практычныя работнікі, адабраем ідэю рэформы і разам з тым уносім наступныя прапановы:

1. У нашай краіне адраджаецца нацыянальная культура, развіваюцца нацыянальныя дзіцячыя сады. На наш погляд, нацыянальны дзіцячы сад — гэта дашкольная ўстанова, дзе гучыць беларуская мова, адзначаюцца нацыянальныя фальклорныя святы, дзе праводзіцца знаёмства з традыцыямі і абрадамі народа.

Некалькі год ідзе праца над стварэннем праграмы выхавання "Пралеска", якая павінна адпавядаць задачам нацыянальнага сада. Хацелася даўно яе ўбачыць і папрацаваць па ёй, а то перш чым ёю змогуць карыстацца дзіцячыя сады, яна і ўстарэе.

2. Праграм выхавання павінна быць некалькі, каб выхавацель мог выбіраць, па якой будзе працаваць з дзецьмі.

Трэба распрацаваць праграмы ці метадычныя рэкамендацыі для тэматычных груп.

3. У сувязі з тым, што навучанне ў школе ідзе з 6—5 год, многія дзеці паўторна застаюцца ў дзіцячым садзе. Хацелася б у найкарацейшы час мець "Праграму выхавання і навучання" ў падрыхтоўчай групе.

Н. ЕЛІСЕЕВА,
старшы метадыст дзіцячага сада № 28 Пінска.

Я. КАНАНЧУК,
старшы метадыст дзіцячага сада № 27 Пінска.

НА РАЗДАРОЖЖЫ

АКАЗАЛАСЯ МЕТАДЫЧНАЯ РАБОТА Ў КРАІНЕ

Апошнім часам узрасла складанасць задач, якія павінны рашаць аддзелы адукацыі і іх метадычныя службы, паколькі педагогам неабходна дапамога ў авалоданні новым зместам адукацыі, выніковымі тэхналогіямі, прыняцці імі новых мэтаў і каштоўнасцяў адукацыі, падрыхтоўцы да атэстацыйных іспытаў. Вялікая работа чакаецца ў сувязі з пераходам на 12-гадовую школу, прадугледжаным Стратэгіяй рэфармавання адукацыйнай сістэмы.

І якраз цяпер мы маем парадаксальную сітуацыю: калі патрэбна ўзмацненне прафесійнага ўзроўню і статуса метадычнай службы, яна амаль што перастала існаваць.

Мяркуйце самі:

у некаторых абласцях (Брэсцкай, Мінскай) і многіх раёнах іншых абласцей ліквідаваны метадычныя кабінеты. Дарэчы, цяперашняе скарачэнне штатаў найбольш сур'ёзна адбілася менавіта на гэтых рэгіёнах: цяпер у многіх аддзелах засталося толькі па 4—5 спецыялістаў (арганізатараў адукацыі або інспектараў);

інспектары, арганізатары адукацыі традыцыйна аддаюць мала ўвагі метадычнай рабоце, што тлумачыцца недахопам часу і часта недастатковай кваліфікацыяй (ды ці можна быць добрым дарадчыкам для настаўнікаў, калі трэба курыраваць 5—6 прадметаў і напрамкаў дзейнасці?). Вельмі паказальнымі з'яўляюцца словы аднаго з інспектараў: "Нас засталося так мала, што лепш зусім закрыць аддзел адукацыі — ні дапамагчы, ні праверыць кваліфікавана мы не можам!";

У тых раёнах, дзе захаваліся метадычныя кабінеты, колькасць метадыстаў вельмі абмежаваная. Да прыкладу, у час круглага стала "Аказанне метадычнай дапамогі настаўнікам ва ўмовах пераходу на новы змест адукацыі", які 15 верасня адбыўся у Магілёўскім ІУН, адзначалася, у прыватнасці, што ёсць раёны (напрыклад, Краснапольскі, Слаўгарадскі), дзе засталося па аднаму метадысту па навучальных дысцыплінах на ўсіх настаўнікаў. У Чавускім і Крычаўскім — зусім няма прадметных метадыстаў — толькі мэтавыя;

Часта зусім не лёгка запоўніць нешматлікія вакансіі метадыстаў кваліфікаванымі педагогамі. Гэта тлумачыцца тым, што у метадыста нават вышэйшай катэгорыі, цяпер заработная плата ніжэй, чым у настаўніка. Таму настаўніку, які ўжо мае першую або вышэйшую катэгорыю, няма сэнсу пераходзіць на пасаду метадыста другой катэгорыі. Калі яшчэ здасі кваліфікацыйны экзамен у ІПК?!

Дарэчы, апошняе тычыцца і Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі. Арганізацыйна-метадычны аддзел, які займаецца навучальна-метадычным забеспячэннем педагагічнага працэсу ў сярэдніх школах усіх тыпаў, дашкольных і пазашкольных установах, навукова-метадычным забеспячэннем атэстацыі педагагічных кадраў, праблемамі зместу і тэхналогій павышэння кваліфікацыі і інш., мае вакансіі. На пасаду метадыста аддзела цяжка знайсці дастаткова добра падрыхтаванага спецыяліста, які б пажадаў зарабляць менш, чым у школе, і мець у два разы карацейшы водпуск. Парадаксальна тое, што супрацоўнікі аддзела выконваюць не менш адказныя абавязкі, чым нашы калегі з ІУН (у многім па змесце ў нас аднолькавая праца, але мы да таго ж у пэўнай ступені выконваем функцыі, якія належалі знакамітаму НДІ ЗіМ навучання АПН СССР), а атрымліваем зарплату не па 16 разраду, як у ІУН, а па 15.

Пад час спецыяльнага вывучэння сітуацыі работнікі і кіраўнікі аддзелаў адукацыі і метадычных службаў, акрамя кадравай, называлі яшчэ шэраг праблем:

дыдактычнае забеспячэнне пераходу на новы змест адукацыі;

інфармаванне педагагічных работнікаў аб зменах і тэндэнцыях у адукацыі ў цэлым і ў адукацыйных, метадычных, кіраўнічых установах.

Да іх далучаюцца яшчэ і праблемы:

Транспартная. Яна абцяжарвае дзейнасць метадычных фарміраванняў педагогаў і кіраўнікоў школ.

Фінансавая. Мала грошай для камандзіравання педагогаў на вучобу ў Мінск і абласныя гарады.

Кваліфікацыя супрацоўнікаў аддзелаў. Многія з іх па розных прычынах не павышалі свой прафесійны ўзровень на курсах у ІПК і дрэнна арыентуюцца ў сучаснай адукацыйнай сітуацыі.

Найбольш драматычнае становішча склалася у малакамплектных школах, дзе часта настаўнікі выкладаюць па некалькі прадметаў. Далёка не заўсёды дырэктар школы можа аказаць неабходную дапамогу, бо сам з'яўляецца спецыялістам па аднаму-двух прадметах. Ды і на аддзел адукацыі спадзяванні, як бачна, не вялікія.

У новых умовах, калі нармальнай прадуктыўнай працы перашкаджаюць многія цяжкавырашальныя праблемы, аддзелы і ўпраўленні адукацыі робяць адпаведныя арганізацыйна-педагагічныя крокі:

1. Мяняюць структуру метадычных службаў. Напраклад, у Мінску і Гомелі за кошт ліквідацыі раённых метадычных кабінетаў створаны гарадскія метадычныя цэнтры. Гэта дазволіла мець стаўкі метадыстаў па колькасці школьных прадметаў, а таксама па пытаннях кіравання, па выхаванні і інш. Праўда, і тут не ўсё добра, бо ў Мінску, напрыклад, адзін метадыст-фізік павінен у міжкурсавы перыяд аказваць дапамогу больш як 600 настаўнікам.

2. Пераразмяркоўваюць абавязкі (з-за скарачэння штатаў) так, што на супрацоўнікаў, якія засталіся, ускладаюцца дадатковыя ўчасткі работы. І тады здараюцца выпадкі, калі прадстаўнікі дакладных навук курыруюць гуманітарныя дысцыпліны, і наадварот. Пры гэтым часта асобныя прадметы і напрамкі работы застаюцца не "закрытымі". Напрыклад, у Лунінецкім раёне сярод спецыялістаў няма фізіка або матэматыка. Не кіраўніцтва аддзела ў гэтым вінаватае, проста — не хапае штатных адзінак.

3. Ускладаюць абавязкі метадыстаў на лепшых настаўнікаў. Яны больш-менш добра выконваюць дадатковыя функцыі (у пераважнай большасці без аплаты гэтай працы).

4. Праводзяць інфармацыйныя нарады з кіраўнікамі школ па пытаннях новага зместу адукацыі. Маецца на ўвазе, што апошнія змогуць данесці неабходную інфармацыю да сваіх настаўнікаў.

5. Запрашаюць для выступлення перад педагогамі знакамітых навукоўцаў, вядомых практыкаў, якія раскрываюць якую-небудзь навукова-практычную праблему і інш.

Зразумела, гэтыя і многія іншыя лакальныя меры з'яўляюцца эпізадычнымі і не могуць істотна палепшыць адукацыйную сітуацыю, паспрыяць рэгіянальнаму развіццю адукацыі, паколькі педагогі ў большасці не атрымоўваюць аператыўнай метадычнай дапамогі ў складаны час рэфармавання школы. Магчымасці ж ІУН вельмі абмежаваныя: да кожнай школы і настаўніка іх супрацоўнікі дайсці не могуць.

Патрэбен шэраг захадаў, якія могуць істотна палепшыць сітуацыю.

1. Мэтазгодна стварэнне ў кожным раёне (горадзе) паўнацэнных метадычных цэнтраў. Улады павінны зразумець, што наяўнасць пэўных функцый (непасрэднае аказанне метадычнай дапамогі настаўнікам, выхавальнікам і кіраўнікам адукацыйных устаноў у засваенні і ўкараненні новага зместу адукацыі і тэхналогій навучання, арганізацыя сістэматычнай вучобы ў творчых аб'яднаннях педагогаў, інфармацыйна-дыдактычнае забеспячэнне ўстаноў, удзел у атэстацыі, вывучэнне і распаўсюджанне перадавога вопыту і інш.) абумоўлівае неабходнасць наяўнасці адпаведных іх выканаўцаў. Цэнтры павінны быць укамплектаваны спецыялістамі па ўсіх школьных прадметах, а таксама па пытаннях кіравання школай, па дзіцячых садах і іншых накірунках. Метадыст — не кіраўнік, скарачэнню ён не павінен падлягаць. Наадварот, улады павінны знайсці сродкі для фінансавання паўнацэнных метадычных службаў.

2. Па існуючым Палажэнні аб атэстацыі настаўнік, які толькі што ўзяты на працу ў метадычны кабінет, можа разлічваць толькі на другую кваліфікацыйную катэгорыю. Каб прыцягнуць на метадычную працу лепшых педагогаў, прапануецца браць іх на пасаду выконваючых абавязкі метадыста вышэйшай катэгорыі з адпаведнай аплатай і ўмовай падрыхтоўкі і здачы ў ІПК на працягу года кваліфікацыйнага экзамена па прапанаванай яму праграме.

3. Патрэбна стварэнне ў кожным раёне (горадзе) рэгіянальнай сістэмы развіцця адукацыі, ключавым аспектам якой павінна быць павышэнне кваліфікацыі педагогаў. У адпаведнасці з рашэннем калегіі Мінадукацыі ад 29.12.1993 года адказнасць за своечасовае павышэнне кваліфікацыі настаўнікаў, выхавальнікаў, метадыстаў, кіраўнікоў школ, супрацоўнікаў аддзелаў ўскладзена на кіраўніцтва адпаведных устаноў і органаў адукацыі. Тут дарэчы нагадаць, што толькі каля 30 працэнтаў работнікаў аддзелаў адукацыі прайшлі курсавое навучанне: большасць на курсах не была зусім або была дзесяці ў сярэдзіне 80-х гадоў. Таму часта настаўнікі адзначаюць некампетэнтнасць "правяраючых". Размова ідзе аб недастатковай функцыянальнай іх пісьменнасці. Аб нейкай інавацыйнай дзейнасці, якая павінна стаць прыкметай сённяшняга дня, увогуле размова ісці пакуль што не можа.

4. Пажадана распрацаваць у кожнай адукацыйнай установе і аддзеле адукацыі сістэму мер па маральным і матэрыяльным заахвочванні самаадукацыйнай дзейнасці педагогаў, фарміраванню ў іх установкі на прафесіянальны рост, павышэнне кваліфікацыі, па заахвочванні грамадскага актыву.

5. Змест метадычнай работы, структуру яе (апорныя школы, праграмы, час, месца правядзення семінараў,кансультацый, заняткаў творчых аб'яднанняў настаўнікаў і інш.) рэкамендуецца вызначаць на перасячэнні трох напрамкаў: дзяржаўнага заказу (праграмная дакументацыя), заказаў грамадства і прафесіянальных запытаў педагогаў. У час абмежаванасці штатаў у аддзелах адукацыі пажадана рабіць апору на метадычны актыву.

6. Ёсць неабходнасць у аднаўленні "наставніцтва". Пры гэтым прымяняць рэкамендуецца яго не толькі для стажораў, але і для настаўнікаў малакамплектных школ. Ім патрэбна кваліфікаваная дапамога па прадметах, па якіх яны не маюць спецыяльнай адукацыі. Зразумела, такое супрацоўніцтва педагогаў будуецца на ўзаемнай згодзе, але кіраўнікі школ і метадысты павінны дапамагчы настаўніку знайсці свайго куратара.

7. Вельмі пажадана зрабіць узаемазвязанымі метадычную работу і атэстацыю педагогаў. Пакуль што, на жаль, яны існуюць, у большасці, паасобку. Атэстацыя часцей з'яўляецца толькі актам фіксацыі (або, наадварот) адпаведнага прафесійнага ўзроўню настаўнікаў і выхавальнікаў. Каб атэстацыя стала механізмам удасканалення прафесійнага майстэрства педагогаў, трэба яе цесна ўвязаць з метадычнай работай увогуле і самаадукацыяй у прыватнасці. Працэс атэстацыі павінен складацца з трох этапаў: а) вывучэнне настаўнікам кваліфікацыйных патрабаванняў і пажаданых вынікаў працы педагога той або іншай катэгорыі, самаацэнка сваёй дзейнасці і на гэтай падставе самавызначэнне: калі атэставацца, як рыхтавацца да іспытаў і атэстацыі ў школе і інш.; б) самападрыхтоўка і ўдзел у калектыўных формах павышэння кваліфікацыі; в) самарэалізацыя ў працэсе атэстацыі. На кожным з этапаў вялікую дапамогу павінна аказваць адміністрацыя школ і метадычныя службы. На жаль, экзаменацыйныя матэрыялы па некаторых прадметах пакуль што вельмі "засакрэчаны", што не спрыяе прафесійнаму ўдасканаленню прэтэндэнтаў на больш высокую катэгорыю.

8. Метадычную работу мэтазгодна пераарыентаваць на выкананне функцый "сервіснага" абслугоўвання, калі кіраўніцтва школ, метадычныя аб'яднанні, метадычныя кабінеты, ІУН (ІПК) задавальваюць адукацыйныя запыты настаўнікаў, кіраўнікоў устаноў, метадыстаў. Метадычныя "заказы" могуць быць такімі: змест праблемных семінараў, прыкладная тэматыка заняткаў, сцэнарыі прафесійных конкурсаў, кансультацыі па новых пытаннях навучальных праграм; экспрэс-інфармацыі аб навучальных дапаможніках, артыкулах у педагагічным друку, аб перадавым педагагічным вопыце; дыягнастычныя матэрыялы для высвятлення прафесійных запытаў педагогаў, выніковасць педагагічнага працэсу; матэрыялы па атэстацыі педагогаў, па выкарыстанні школьнага кампанента, па пытаннях кіравання школай і інш. Дарэчы, для таго, каб выканаць хоць частку з пералічаных магчымых заказаў, патрэбна мець адпаведных метадыстаў-выканаўцаў. Іх жа ў краіне амаль што няма. Да таго ж — большасць з гэтых заказаў будуць выкананы пры наяўнасці ў метадычных цэнтрах размнажальнай тэхнікі.

9. Аддзелам, якія не маюць метадыстаў, можна параіць даручыць вядзенне агульных пытанняў павышэння кваліфікацыі аднаму з арганізатараў з даплатай за расшырэнне сферы дзейнасці. Ён павінен выконваць функцыі, якія ўскладзены на аддзел адукацыі Прыкладным палажэннем аб метадычнай рабоце ў сістэме павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў агульнаадукацыйных школ, дашкольных і пазашкольных устаноў (зацверджана калегіяй Мінадукацыі 29.12.1993 года).

Намі абагульнены прапановы аддзелаў адукацыі да абласных і рэспубліканскіх кіраўнічых органаў, цэнтраў павышэння кваліфікацыі, задавальненне якіх у пэўнай ступені будзе садзейнічаць паляпшэнню спраў.

Па навучальна-метадычнаму забеспячэнню:

— метадычныя рэкамендацыі па прадметах да новага навучальнага года друкаваць у "Настаўніцкай газеце" не пазней 20 жніўня;

— забяспечыць школы і аддзелы матэрыяламі па арганізацыі і зместу работы у профільных класах, з таленавітымі дзецьмі, для кіруючых кадраў, па арганізацыі і зместу метадычнай работы, па атэстацыі ў навучальных установах, па інспектаванню школ у новых умовах;

— выдаваць айчынныя метадычныя прадметныя часопісы;

— дасылаць інфармацыйныя матэрыялы з вопыту работы ў іншых рэгіёнах Беларусі.

Па правядзенні курсаў павышэння кваліфікацыі ў ІУН і ІПК:

— аддаваць перавагу кароткатэрміновым, праблемным, аўтарскім і вочна-завочным курсам, курсам непасрэдна ў навучальных установах і раёнах краіны;

— у ІПК праводзіць курсы кіраўнікоў эксперыментальных і апорных школ, метадычных школ, метадычнага актыву з ліку настаўнікаў, а таксама штогод у жніўні — 2—3-дзённыя семінары па тых прадметах, па якіх адбываюцца вялікія змены.

Гэты пералік пажаданняў прадстаўляе вялікае поле дзейнасці для вучоных, метадыстаў і практыкаў, для выдаўцоў друкаванай прадукцыі.

Сёння амаль што ўсе адукацыйныя работнікі разумеюць неабходнасць умацавання метадычнай службы. Такой думкі прытрымліваецца і кіраўніцтва Міністэрства адукацыі і навукі, што дае надзею на ўмацаванне метадычных службаў і развіццё адукацыйнай сістэмы ў цэлым.

Шчырая падзяка кіраўнікам аддзелаў адукацыі, якія даслалі ў ІПК вельмі карысную інфармацыю аб стане метадычнай работы ў рэгіёнах краіны. Атрыманыя звесткі дапамаглі падрыхтаваць гэты артыкул.

Мікалай ЗАПРУДСКІ,
загадчык арганізацыйна-метадычнага аддзела Інстытута павышэння кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў і спецыялістаў адукацыі, кандыдат педагагічных навук.

НАВОШТА, ДЛЯ КАГО І ЗА ЯКІЯ ГРОШЫ?

ДУМКА ДЫЛЕТАНТА

Дзіўная рэч! Як толькі грамадства ўступае ў паласу зацяжных крызісаў, пачынаюцца татальныя рэформы. Скрозь. Ва ўсім. Пачалі, перапрашаюся, з прыбіральняў — і зрабілі іх платнымі. Вось чарга і да сістэмы адукацыі дайшла. Хочаш галаваньку інфармацыяй загрузіць — плаці. Не дагрузіў патрэбным аб'ёмам — таксама плаці. І пайшло-паехала.

Цяпер вось "стратэгію рэфармавання" прапануюць абмеркаваць. Ну што ж, давайце. Давайце пачнём з адказу на пытанне: на-во- шта!? Навошта так крута, спадары? Ці не лепш было б захаваць статус кво ў сістэме адукацыі, захаваць той яе ўзровень, які набываўся дзесяцігоддзямі? А ўзровень гэты быў зусім нядрэнны, больш таго, нават высокі, што прызнаюць і нашы замежныя калегі.

"Навошта?" — пытаемся мы. А нам адказваюць: "Без рэфармавання адукацыйнай сістэмы мы не паспеем за цывілізаваным светам". Бог мой, каб жа толькі ў гэтым была праблема, што не паспеем! Але ж ён, гэты "цывілізаваны" свет, сам лезе да нас. Калі не праз дзверы, дык праз комін, праз усе магчымыя шчыліны! Яго брудныя хвалі ўжо запаланілі нашу прастору. Апошнія праявы беларускай традыцыі, не знішчаныя пры камуністычным рэжыме, могуць аддаць богу душу пад ціскам "цывілізатарскага" цунамі...

Прапануецца 12-гадовая сярэдняя адукацыя. І гэта ў нашых умовах, калі рабочая беларуская сям'я ўжо абрабавана да ніткі. На якія такія "зайцы" тата нашага Янкі будзе вучыць свайго нашчадка цэлых 12 гадоў плюс пяць у ВНУ, калі пашанцуе? Колькі "плошчаў перамогі" трэба мець у падранай панчосе маме нашай Арынкі, каб давесці яе да педуніверсітэта ці медінстытута? Адказваючы на гэта пытанне, я зусім не хвалююся за сынкоў і дачушак новаспечаных "валадароў жыцця", якія так спрытна павылупліваліся з райкама-абкама-цэкоўскіх яечак. Гэтыя вытрымаюць і 15-гадовую сярэднюю. Мяне, шаноўныя, цікавіць "сярэднестатыстычны" беларус, асабліва ў правінцыі. Ужо сёння маса здольнай моладзі на вёсцы не можа дацягнуць да 11-га і вымушана шукаць працу, прыробку на пражыццё. Толькі адзінкі потым давучацца і атрымаюць атэстат пра заканчэнне сярэдняй адукацыі. Лічаныя з іх скончаць ВНУ.

Нам прапануюць "стратэгію рэфармавання" і 12-гадовую сярэднюю. Які размах! Якое імкненне да вяршыняў цывілізацыі! І што могуць значыць на гэтым грандыёзным фоне праблемы беларускай жанчыны Алены з вёскі Мольдзевічы, сын якой не пайшоў у 10-ы не таму, што невук, а таму, што школу ў суседняй вёсцы закрылі і трэба ездзіць за 15 кіламетраў у Паставы. А дачка ейная яшчэ дзевяці не скончыла, і таму дзяўчынцы трэба неяк дабірацца ў райцэнтраўскую школку. А школьны аўтобус не ходзіць. А інтэрната не прапаноўваюць. І на кватэру дзіця не бяруць, бо якую плату возьмеш з даярчынай дачушкі...

Дык для каго гэтая "радасць" — 12-гадовая сярэдняя? Для дзяўчынкі Арынкі і мамы Алены? Адказ відавочны. Факты, што называецца, "вопиют" пра іншыя праблемы.

Але, скажуць нам, з кожным годам чалавецтва назапашвае ўсё больш каласальныя аб'ёмы інфармацыі. Яе неабходна перадаваць новым пакаленням.

Што ж, правільна, — скажам мы. — Чалавецтва ўжо даўно боўтаецца ў інфармацыйным акіяне, які само і стварыла. Каб не захлынуцца канчаткова, яно вынайшла камп'ютэр. Але каб ім авалодаць, каб навучыцца загружаць яго інфармацыяй, рабіць іншыя маніпуляцыі, ці трэба 12 гадоў хадзіць у школу за 15 кэмэ?

Не, не трэба, скажуць нам. Можна і сысці з дыстанцыі (далей чытай спачатку — С.А.).

Што бацькі не ўсцешацца перспектыве атрымаць у дадатак да прэзідэнцкіх абяцанак яшчэ і 12-гадовую сярэднюю адукацыю — гэта зразумела. А што наконт скажуць настаўнікі? Яны, відаць, запытаюць: а скуль грошы на рэформы? Скуль, калі наша зарплата — кефір ды булачка?

А з падаткаў вашых, скажуць яму. А рэфармуйце тады школку самі, адкажа беларускі настаўнік. І павяжа вараную кілбасу за мяжу сваёй этнічнай тэрыторыі на Усходзе.

Вось так.

Можна яшчэ заўважыць, што, на шчасце, чалавек пакуль застаецца чалавекам, прырода змяніць ягоны генетычны код не спяшаецца. Значыць, у бліжэйшай будучыні нашы галаванькі не пабольшаюць. І дзеткі нашы не гуманоідамі народзяцца.

Асабліва цікава чытаць "Прынцыпы рэфармавання...", у якіх абвяшчаецца ні больш ні менш, як "роўнасць, гуманітарызацыя, гуманізацыя і дэмакратызацыя". А што, думаю сабе, застанецца ад гэтых прынцыпаў, калі заўтра рэзка зменіцца палітычны курс на версе сацыяпіраміды? І потым, які гуманізм маюць на ўвазе дзядзі і цёці, прапаноўваючы твайму дзіцяці 12 гадоў хадзіць у райцэнтраўскую школку, а па яе сканчэнні адразу ж адправіцца "ў боты" раўняць спінку?

Гаворачы пра рэформу ў адукацыі, неабходна адказаць, а калі дакладней, то зразумець правамернасць пастаноўкі наступнага пытання: 12-гадовая сярэдняя адукацыя заўтрашняга дня якога чалавека будзе выпускаць у божы свет — чалавека культуры ці чалавека цывілізацыі? Рэч у тым, што XX стагоддзе прайшло пад знакам апазіцыі: культура альбо цывілізацыя. Прычым адно не раўняецца другому. За культурай стаяць глыбінныя народныя традыцыі, за цывілізацыяй — прагматызм, vox populi, тэхнічны прагрэс. Перспектыва цывілізацыйнага грамадства — катастрофа. Застаецца культура.

Таму, прапаноўваючы грамадству ў перыяд, калі яно перажывае глыбокі эканамічны і духова-маральны заняпад, заняцца рэфармаваннем сістэмы адукацыі, варта памятаць, што гарантамі культурнага выбару застаюцца людзі так званага духоўнага інтэлектуалізму, альбо: маральна-этычнага інтэлекту. Жрацамі XXI стагоддзя будуць, як ні дзіўна, не аператары ЭВМ ці камп'ютэраў, а чытальнікі тэкстаў, умельцы распісацца, тыя, хто карыстаецца не электронай поштай, але піша звычайныя пісьмы на звычайнай паперы звычайным канцылярскім пяром.

Славамір АДАМОВІЧ.

СЕЛЬСКІЯ БУДНІ

З Лунінецкага дзённіка

(Працяг. Пачатак у №99).

Калі заварочвалі ў калітку Палескай школы, Філіновіч кіўнуў у бок адмыслова адрэстаўраванай будыніны:

— Была кузня, цяпер — кафэ. — І дадаў: — Куды ніхто не ходзіць — дорага. Няхай бы лепш кузняй заставалася.

Дорага. Ляд з ім, з кавярняй. Каб жа справа толькі ў кавярні. Калі "прагарае" нават "піўнуха", дык што казаць пра школу ў цэлым і пра Палескую ў прыватнасці. Дырэктар яе, Анатоль Віктаравіч Рафаловіч, расказаў такі "анекдот". Школа мае грузавік ГАЗ-53, які яе выручаў, як конь гаспадара. Калі "пайшоў угару" бензін, безадмоўны рабацяга "газон" пачаў "смягнуць" і ўсё часцей заставаўся ў "стайні", г.зн. у гаражы. Умельцы перавялі яго на салярку. А што з таго — і салярка без меры сягнула ў цане. Хто табе купіць, хто паможа, на каго спадзявацца? На магутных суседзяў — Палескую доследнамеліярацыйную станцыю і вытворчую базу? Дык гэта яны ўчора былі магутнымі, а сёння на ладан дыхаюць. Станцыя вырошчвае цюльпаны на трох гектарах, элітную бульбу, гадуе курэй і не можа ўсё гэта толкам збываць — сабе ў страту прадаваць нецікава, а калі трохі вышэй сабекошту — купляць не надта хочуць, задорага атрымліваецца. Была праблема пасеяць, затым прыбраць. Вясной да таго дажыліся, што ні сена, ні саломы, а дзве тысячы галоў жывёлы стаялі і есці прасілі. Крэдытаў нахапаліся, а чым аддаваць.

Такія ў школы базавікі-жабракі. Праўда, сякую-такую "кашу" зварыць з імі ўсё ж удаецца. За тое, што школа дапамагае зняць ураджай з сада, даюць тоны тры яблык. Яблыкі стаяць у скрынках ля ўваходу ў сталоўку. Хочаш — частуйся.

***

Базавікі заслугоўваюць, каб пра іх паведаць больш падрабязна.

Пасёлак Палескі абавязаны сваёй вядомасці па Брэстчыне меліярацыйнай станцыі. Я не бяруся меркаваць, ці шмат паспрыяла станцыя эканамічнаму і экалагічнаму росквіту Палесся, а вось тое, што адхапіла тут "дзялянку" ад спрадвечнай беларускасці — гэта адназначна. Як сабралася тут калісь суполка вучоных, так і пачала пісаць пісьмы (ведама, граматныя людзі): трэба зрабіць школу рускай. Зрабілі. І дагэтуль ніяк назад не адробяць. Я не пра вучоных, а пра тых, хто павінен ім урэшце напомніць, што жывуць яны і працуюць не на расейскім Палессі, а на беларускім. І калі навукоўцы ў ладах з логікай, то мусяць паднапаліцца здароваму сэнсу хаця б па той прычыне, што тысяча дарослых жыхароў пасёлка, дзяцей якіх вучыць школа, далёка не ўсе вучоныя, і тым больш родная мова ім ніяк не руская.

Зрэшты, па словах Анатоля Віктаравіча, і само з'яўленне сярэдняй школы ў Палескім, лагічным не назавеш. Тут была пачатковая, сярэдняя — у суседнім Луніне. І палескія дзеці бегалі туды. Аж пакуль не "пацапаліся" чагосьці лунінскі старшыня калгаса Нікенка і дырэктар станцыі Жылін. Апошні і грукнуў кулаком: каб "мае" дзеці ды да "яго" хадзілі?! Уплывовы Жылін дамогся тато, што ў пасёлку паставілі сваю школу на 504 месцы (цяпер у ёй і двухсот вучняў не набіраецца). А не так даўно і ў Луніне новую зладзілі. І таксама дарэмна. Між Палескім і Лунінам — паўтара кіламетра. Вось школу і трэба было будаваць на пляцы між дзвюма вёскамі (там метраў паўтараста ад дарогі і ачышчальныя збудаванні ёсць). Адну. Умясціліся б у ёй у дзвюх паралелях і палескія, і лунінскія дзеці.

— На сёння ж маем вось што, — падводзіць Рафаловіч. — Наша школа стаіць на месцы былой ямы, на насыпным грунце, і асядае разам з ім. Філіновіч прапаноўваў у Лунінскую дырэктарам. А ў ёй вокны ледзь не ад самай падлогі — праект такі. Там да пенсіі халадна будзе.

І Анатоль Віктаравіч застаўся дырэктарстваваць у сваёй, "цёплай" школе. Дзякуючы ёй з'явілася калісь кацельня і падключыўся да яе пасёлак. А сёння ў Палескім з цяплом тугавата. Праўда, дырэктар базы Валеры Іванавіч Бахонка знайшоў дастойнае выйсце: паставіў сабе дома кацёл. Астатнім раіць класці з цэглы грубкі.

Ладзіць грубкі Рафаловіч не збіраецца, а вось паставіць бы "запатэнтаваныя" мясцовым інжынерам трохкілаватныя ацяпляльныя бетонныя пліты — няблага б. Дзве эксперыментальныя ёсць у кабінеце завуча (Анатоль Віктаравіч па-джэнтльменску ад іх адмовіўся, бо завуч у яго са слабага полу, Людміла Аляксандраўна Дзмітрыева). На ўсю школу такіх пліт трэба сто штук. І дырэктар, перафразуючы Астапа Бэндэра, сказаў Філіновічу: "Ідэі нашы, бензін — ваш. У вас ёсць гасгрупа, няхай думае."

Можа што і прыдумае.

... Неяк прыязджалі з райсанстанцыі дзве вабныя кабеты, склалі ладны спіс — "ліквідаваць", "ухіліць" і да т.п., у які трапіла і непрыбранае ў школьным двары лісце. Наступным разам паабяцалі аштрафаваць. То заадно ўжо аштрафавалі б і за холад...

***

На такім вось фоне шэрых будняў ладзіць Рафаловіч дыферэнцыяцыю навучання. Другі год запар. "Спецыялізуюцца" старшакласнікі па фізіцы—матэматыцы ды хіміі—біялогіі. І адзін, і другі профілі падмацаваны яшчэ і паглыбленым вывучэннем беларускай мовы. Такі "вінегрэт" вядома чаму: будзеш паступаць у ВНУ — мусіш здаваць экзамен па роднай мове. Ну а як быць тым (іх у Палескай школе мала, але, насуперак яе рускамоўнасці, усё ж ёсць), хто хоча стаць беларускім філолагам? А так і быць: "запісвацца" на "фізмат" ці "біяхім" і заадно спасцігаць тое, што табе спатрэбіцца куды больш пільней, чым згаданыя профілі.

Як тут Анатолю Віктаравічу зноў не ўспомніць нядобрым словам нелагічнае існаванне дзвюх школ у суседніх вёсках. Была б адна, і тую ж дыферэнцыяцыю можна было б "сканструяваць" з куды большым эфектам.

А так можна цешыцца толькі тым, што ў на трэць запоўненай яго школе аж занадта вольных пакояў...

Ва Уладзіміра Лук'янавіча Філіновіча сваё бачанне дыферэнцыяцыі. Не сказаць, што ён ваяўніча супраць знешняй, аднак усё ж схіляецца да ўнутранай. У ідэале, безумоўна, бо добра разумее, што Беларусь — не Германія, дзе і класы па 15 вучняў, і тры ўзроўні падручнікаў — для "слабых" дзяцей, базавыя і амаль акадэмічныя. Таму, насуперак свайму перакананню, "праводзіць" у школах раёна дыферэнцыяцыю знешнюю.

Чакае загадчык лепшых часін. А што зробіш, сам жа ён падручнікі не напіша.

***

Сёння цяжка быць аптымістам. І мо таму Анатоль Віктаравіч не-не ды й аддаецца настальгічным успамінам. Няхай сабе застой, але жылося весялей, і ў кішэні сёе-тое вадзілася. А мо проста таму мроіцца-сніцца зусім блізкая мінуўшчына, што быў маладзейшым. Яму цяпер за сорак. А яшчэ гадоў дванаццаць-трынаццаць таму, у Кажан-Гарадоцкай школе, хадзіў у ганаровых старшынях "халасткама". Іх там, "халасткамаўцаў", паўтара дзесятка было — восем дзяўчат і шэсць хлопцаў. І Крышпіновіч Аляксандр Леанідавіч, цяперашні папярэдні дырэктар з Дварца, прайшоў тую школу. Яго, здаецца, першага з "халасткама" і выключылі — ажаніўся чалавек. Аднак кампаніі не пакінуў. "Насычана жылі, — уздыхае Анатоль Віктаравіч. — А сёння моладзь ненадзейная прыходзіць. На пенсіянераў, як на каменную сцяну, пакласціся магу. А гэтым раз скажы, два напомні..."

Дзе тут не пагадзіцца з дырэктарам. Сапраўды, больш-менш прыстойны дастатак (цэкаўскую ідэалогію я тут не краную) гістарычнага прамежку ад Мікіты Сяргеевіча да Леаніда Ільіча наганяе неблагі ўспамінак з ікорна-сервелатаўскім прысмакам. Ну ці напаткала б тады Анатоля Віктаравіча анекдатычная думка купіць... казу.

Ёсць яшчэ ў яго два браты. Усе жывуць тут, у Палескім. І ўтрох рэгулярна "дояць" бацькаву карову. Не, не скажаш, што нейкія яны там пустадомкі. Сена кароўцы косяць, гаспадаркі прыстойныя маюць. У дырэктара яна такая: пара кабанікаў, куры, сабачка. Жонка, Надзея Іванаўна, кажа: давай паднатужымся і сваю рагулю купім. Не тое, каб ад такой прапановы Анатоль Віктаравіч прыйшоў у захапленне, але ў падсвядомасці штосьці асела. І ўсплыло, як тое бывае, неспадзеўкі.

Жонкі дома не было. Тры брацельнікі з нейкай нагоды (а мо і без яе) сабраліся "пасядзець". Самы разумны (ведама, дырэктар) кажа: я куплю казу. Смяюцца. Якраз непадалёк старая бабуля пасвіла рагатых-барадатых. Анатоль Віктаравіч пайшоў прыцаніцца. Згандляваліся! Сабраліся ўжо ўтрох ісці за "пакупкай", ды надарылася бацьку заглянуць. Што, пытаецца, за свята? Ды вось, казу купілі. Ну, ён ім і выдаў, асабліва дырэктару. Людзі, маўляў, са смеху пакоцяцца. Адгаварыў, адным словам. Назаўтра жонка прыехала. Таксама трохі пасмяялася і гаворыць: а мо і дарма не купіў?

Як па мне, то й точна зрабіў Анатоль Віктаравіч прамашку, піў бы цяпер цёплае, тлустае і надта спажыўнае казінае малако. Сваё! А так працягвае "даіць" бацькаву карову.

Анатоль АЎРАМЧЫК.

(Працяг будзе)

ПАЭТЫЧНЫЯ СУСТРЭЧЫ

Свет Сашы НОВІКАВАЙ

Паэтычны дэбют мінскай школьніцы Сашы Новікавай адбыўся пяць гадоў назад, калі ў літаратурнай перадачы Рэспубліканскага радыё прагучала некалькі яе вершаў. Потым былі публікацыі ў "Настаўніцкай газеце", у зборніку "Дзень паэзіі" і ў іншых папулярных выданнях, выступленні на тэлебачанні. Цяпер С.Новікава — студэнтка факультэта журналістыкі Белдзяржуніверсітэта. Нядаўна з друку выйшла паэтычная кніга "Мост паміж пеклам і раем".

Лірычная стыхія С.Новікавай поўнасцю перадае характар іх аўтара. Яе творчасць у многім аўтабіяграфічная, і ў той жа час у перажываннях лірычных герояў многа тыповага для маладога сучасніка, галоўным у жыцці якога з'яўляецца ўсё тое, што адпавядае высакароднаму ўчынкам большасці людзей.

С. Новікава мысліць, але не думка не існуе асобна ад мелодыкі верша, яна — у самой фактуры, у напружаным рытме. Увасоблены ў паэтычны свет аўтаркі, трэба, мусіць, ...

Васіль МАКАРЭВІЧ.

ДЕТСТВО

Голубые сны проехали в карете,
подарили зарычи от мечты.
И ещё они отдали детям
синий шар в пятнистые цветы...
Пробежали три веселых гнома,
за собой калитку не закрыв.
Подмигнули, как своей знакомой,
и оставили приоткрытой слив...
Старый вечер рассказал мне сказку...
Сброся назвать
куртки на меху;
фея в окна глянули с опаской...
Кто-то засмеялся наверху...
Феи спешивали чудный танец,
на ковре оставив пыльный след...
... Я в варенье абмакнула палец
Только шелохнулась...
их уж нет...

* * *

Я знала давно,
как ты одинок.
И в слезах твоих
не увидела слабости.
Я такая сильная:
для меня небо — листок,
но люблю, как ребёнок,
сладости.
Старый дом опустил
косые глаза,
прикрыв их слегка
занавесками...
Хоть бы ты тогда
что-нибудь сказал:
может быть, я бы стала
невестою.
Как хочется думать
о красоте.
И верить лишь в то,
что любовь вернется.
... Солнце
желтым зайцем виснет в высоте
и надо мной смеется...

КИПАРИС

Вчера я съела апельсин.
Он пах далекою страною,
где кипарисы хвою моют
под знойным небом голубым.
Вчера я съела апельсин,
и он на вкус был очень сладкий.
На карте есть Египет гладкий.
В Египте город есть большой,
Александрией он зовется.
Там солнце ласково смеется.
На камнях белых пирамид
написано,
что всё вернется
и время проволокой свернется,
в солнечных южных повторив
уже знакомые изломы...
Я чувствую тоски истому.
Я чувствую, что кипарис
с берёзой русской не сойдётся.
Но город есть и он зовётся
Александрией. Может быть
Египет надо мной смеется,
а я боюсь жары и солнца,
а я боюсь тебя забыть.
Но город есть,
и есть пустыня,
и есть таинственное имя,
и имя это — Кипарис.

* * *

Отрешена...
Застывшими глазами
смотрю на циферблат
своих часов...
А небо гладь —
перина облаков.
И в снежных черточках
песчаная дорожка.
А на дорожке —
голубая кошка,
вещунья
из моих весенних снов...
Отчетливо и резко бьют часы.
Кукушка, что в часах живет,
зовет:
"Спеши, спеши!
Уж вечности ворота закрывают
архангелы.
И вечность сторожат!.."
И мне часы мгновенья
отбивают...
Нет!..
Я останусь здесь
и отведу назад
проклятый механизм часов.
Нет!..
Я останусь здесь и разгадаю
и тайну слов, и тайну снов,
и тайну
глазастой голубой
вещуньи кошки,
и снега, и песка,
что на дорожке,
и неба, и белесых облаков.
Нет!..
Я останусь здесь и здесь увижу
в предверье рая —
города небесные,
зверей причудливых,
цветы, которых нет.
И выжгу во душе бестелесные.
И красоты зажгу в них
ровный свет...

* * *

Я плачу по потерянной любви,
которая уже не воскресится.
У пристани далекой корабли,
которым никогда
не возратиться...
Мне страшно от того, что я одна.
Мне страшно от того,
что я мечтаю.
Мне кажется, что карие глаза
сегодня для меня чужими стали.
Я плачу, ничего не говоря.
Так каждый день, едва
приходит утро.
Со мною вместе плачут зеркала
озерами, сверкающими смутно.
В сухих цветах остался
ты со мной.
Цветы — кора деревьев
под водою.
Мне кажется, что это
странный сон,
которого ни от кого не скрою.
Я в холоде зимы, которой нет.
Мне нужен отблеск лета
неподвижный.
Раскрою всем невидимый секрет
про Нил широкий с куполами
хижин
Песчинкою там вечность средь
песков.
Лиловая река её качает.
И вечность спит на лоне берегов.
А сколько спит, того никто
не знает.
Я знаю жизнь. И смертной
стану жить
на островах священных
среди Нила.
Божественную воду стану пить.
Совсем на пасти крокодила
я буду, орхидеей в шкуре льва,
такою белой и такой прозрачной,
как бабочка у венчого огня.
И... мне... пишите...
Символ смерти — я...
Мой млечный путь —
над лунной гладью Нила,
где звезды, словно мира острова
с глазами сфинкса, где печаль
застыла.

НОВЫЯ КНІГІ

АЗИМОВ Л.Ю., ЖУРАВСКАЯ Е.В., МАКАРОВА О.Ю. Преподавание экономики в школе: Основ. экон. понятия: Пособие для учителей. — М.: Финансы и статистика: Рос. экон. журн., 1994. — 35 с.: ил. 33/070/22 А 355.

Уключае метадычныя рэкамендацыі і магчымыя варыянты правядзення заняткаў у старэйшых класах сярэдняй школы з выкарыстаннем актыўных форм навучання. Іх мэта — атрыманне вучнямі пачатковых уяўленняў аб прынцыпах функцыяніравання рыначнай эканомікі і засваення базавых канцэпцый эканамічнай тэорыі.

АНИСКЕВИЧ С.С. Кем вырастут дети?: Доп. материал к карт. по развитию речи учащихся 1—2 кл. — Мн.: Нар. асвета, 1994. — 159 с. 4Р/070/21 А 674.

Дапаможнік складаецца з метадычных рэкамендацый і літаратурнага матэрыялу: вершаў, апавяданняў, казак, скорагаворак, загадак і інш. Можа быць выкарыстаны як на ўроку, так і ў пазакласнай рабоце з мэтай вырашэння галоўнай навучальнай задачы — развіцця мовы школьніка, і асноўнай выхаваўчай задачы — фарміравання ў дзяцей гуманістычнай накіраванасці.

ВОРОБЬЁВ Г.Г. Легко ли учиться в американской школе?: Кн. для учителя. — М.: Просвещение, 1993. — 189 с. 37/О9И/ В 751.

Уражанні і роздумы аўтара аб амерыканскай школе выдзяляюць незвычайнае, цікавае для нашых педагогаў, бацькоў і школьнікаў.

Асноўная ўвага звернута на развіццё і выхаванне асобы ў духу нацыянальных традыцый і імкненне школы адпавядаць запатрабаванням грамадства.

ГЕРБОВА В.В. Занятия по развитию речи с детьми 2—4 лет: (Мл. разновозраст. группа): Кн. для воспитателя детсада. — М.: Просвещение, 1993. — 127 с. 372.72 Г 372.

Прадстаўлены прыкладныя планы заняткаў на ўвесь навучальны год у малакамплектным дзіцячым садку. Аднатэмныя заняткі спалучаюцца з заняткамі па ўзроставых групах, а таксама з асабістымі формамі работы з дзецьмі ў пазаўрочны час.

ДОЛГОВА Л.А. Мы учим американский, английский: Кн. для учителя: Первый год обучения (М-во образования Рос. Федерации. Нижегор. гос. пед. ин-т иностр. яз. им. Н.А. Добролюбова. — Н/Новгород, 1993. — 297 с.: ил. 4 И (Англ) /070/21 Д 64.

Кніга змяшчае сцэнарыі ўрокаў і прызначана для арганізацыі навучальнай дзейнасці школьнікаў ва ўмовах аўдыторнай работы.

КОНЮШКЕВИЧ М.И., КОРЧИЦ М.А., ЛЕЩЕНКО В.А. Синтаксис русского и белорусского языков: сходство и различия: Пособие для учителя. — Мн.: Нар. асвета, 1994. — 157 с. — (Б-ка учителя рус. яз.). 4Р/070/22 К 655.

Ілюзія тоеснасці сінтаксічных сістэм рускай і беларускай моваў прыводзіць да страты нацыянальнай своеасаблівасці роднай мовы, яе духу, перашкаджае і засваенню рускай мовы. Супастаўляльны матэрыял на ўзроўнях словаспалучэння, простага і складанага сказа дапаможа настаўніку арганізаваць работу па ўзбагачэнню лексічнага і граматычнага запасу, удасканаленню моўнай культуры вучняў.

МАТЕРИАЛЫ по методике преобразования воспитательной ситуации в семье: Учеб.-метод. пособие (М-во образования Респ. Беларусь. Ин-т повышения квалификации и переподгот. рук. работников и специалистов образования; Авт.—сост. Т.М. Авсиевич. — Мн., 1994. — 23 с. 373.08.4 М 341.

Матэрыялы прызначаны работнікам навучальных устаноў у дапамогу арганізацыі ўзаемадзеяння з бацькамі выхаванцаў і вучняў, распрацоўцы праграмы выхаваўчай работы.

МЕТОДИЧЕСКИЕ рекомендации по оформлению решения математических задач (М-во образования Респ. Беларусь. Витебск. гос. пед. ин-т; Авт.—сост. К.О. Ананченко, Д.Е. Перлин. — Витебск, 1994. — 118 с. 51/070/22 М 545.

Рэкамендацыі закліканы аказаць садзеянне настаўніку ў фарміраванні матэматычнай культуры вучняў. Прыведзены прыклады афармлення рашэнняў разнастайных задач, якія падбіраліся з улікам цяжкасцей, што ўзнікаюць у вучняў пры выкананні пісьмовых работ па матэматыцы ў 5—11 класах.

ОБУЧЕНИЕ детей с задержкой психического развития: Пособие для учителей (Рос. акад. образования; НИИ коррекц. педагогики; Под ред. В.И. Лубовского. — 2-е изд., испр. и доп. — Смоленск, 1994. — 127 С. 371.95 0 267.

У дапаможніку даецца псіхалагічная і педагагічная характарыстыкі дзяцей малодшага школьнага ўзросту з ЗПР, асвятляюцца асаблівасці іх увагі, памяці, мыслення, а таксама навучальнай дзейнасці, указваюцца шляхі яе нармалізацыі. Спецыяльныя раздзелы прысвечаны пытанням навучання рускай мове (чытанне, пісьмо), матэматыцы, развіццю дзяцей у сувязі з пашырэннем іх ведаў аб навакольным свеце.

ОРЛОВ Ю.М. Половое развитие и воспитание: Кн. для учителя. — М.: Просвещение, 1993. — 237 с. — (Психол. наука — шк.). 371.011 0 664.

Разглядаюцца пытанні развіцця псіхасексуальнай сферы чалавека, а таксама прынцыпы, мэты і метады палавога выхавання. Асаблівая ўвага ўдзелена кансультаванню бацькоў і вучняў.

ПРОГРАММЫ факультативов и спецкурсов по экономической и предпринимательской деятельности (М-во образования Респ. Беларусь. Нац. ин-т образования; Под общ. ред. М.Ф. Грищенко, А.В. Данильченко. — Мн., 1994. — 103 с. 33 С. 0/073/ П 783.

Матэрыялы могуць быць выкарыстаны ў навучальных установах любога ўзроўню не толькі ў якасці факультатываў, спецкурсаў, але і самастойных курсаў, курсаў па выбару. Кожная праграма мае наступную структуру: асноўная мэта дадзенага спецкурса, тэмы лекцый, семінараў і дыскусій, тэмы рэфератаў і літаратура.

ФИЛИППОВ В.Н., КАРАСЁВА В.Г. Книга для учителя к пробному учебному пособию по английскому языку для 5 класса средней школы. — М.: Просвещение, 1993. — 222 с. 4 И (Англ) /070/22 Ф 534.

Кніга змяшчае метадычныя рэкамендацыі па навучанню мове на аснове інтэнсіўнай методыкі і паўрочныя распрацоўкі.

ХЯМЯЛЯЙНЕН Ю. Воспитание родителей: Концепции, направления, перспективы: Пер. с фин.: Кн. для воспитателей детсада и родителей. — М.: Просвещение, 1993. — 112 с. 372.8 X 999.

На прыкладзе стану і развіцця праблемы выхавання бацькоў у Фінляндыі раскрываюцца заканамернасці, сутнасць і шляхі развіцця кансультатыўнай і накіроўваючай работы з бацькамі ў дапамогу выкананню імі функцый выхавацеляў уласных дзяцей.

У канцы бібліяграфічнага апісання ўказаны шыфр кніг у каталогах Рэспубліканскай навукова-педагагічнай бібліятэкі.

Тэлефон для даведак 36-19-65.

КАЛАСУЙЦЕ, "КАЛАСАВІНЫ"!

ДЗЕСЯТЫ РАЗ АДБЫЛОСЯ ШМАТЛЮДНАЕ ПАЛОМНІЦТВА Ў МЕККУ КОЛАСАВАЙ ПАЭЗІІ

Як толькі пяшчотна ахінае залатою наміткаю зямлю восенські месяц лістапад, у супрацоўнікаў Літаратурнага музея-сядзібы Якуба Коласа пачынаецца самая гарачая пара ў жыцці. Блізіцца да схілу восень, а ў сэрцах супрацоўнікаў пачынае бруіцца шчымліва ўзнёслае, трапяткое пачуццё, якое ў іншых людзей з'яўляецца хіба што ў разгар веснавога травеня-месяца.

У іншых — гэта ў тых, хто няведама чыёю воляю адрынуты ад нацыянальнае культуры і не ведае, не знае, што праз ноч пасля восеньскіх Дзядоў на нашу беларускую зямлю прыходзяць "Каласавіны" — святыя паўтыдня (з 3 па 5 лістапада), прысвечаныя, кажучы моваю казённаю, ушанаванню памяці вялікага песняра. А калі шчыра, то адбываецца шматлюднае паломніцтва ў святыя мясціны — Мекку Коласавай паэзіі, у благаславёны Богам кут, на Стаўбцоўшчыну. Там, на беразе задуменнага Нёмна — дарагі сэрцу родны кут аўтара "Новай зямлі" Якуба Коласа.

Словы пра Мекку — не мая знаходка, так у хвіліны шчырасці казаў перад сябрамі-літаратарамі другі выдатны чалавек беларускага краю, пранікнёны паэт Сяргей Іванавіч Грахоўскі. Ён — адзін з самых шчырых прыхільнікаў літаратурнага свята "Каласавіны", якое вось ужо дзесяць год запар ладзіцца намаганнямі навуковых супрацоўнікаў Літаратурнага музея Якуба Коласа, які месціцца на былой сядзібе гаспадара — Канстанціна Міхайлавіча Міцкевіча.

Традыцыйна свята пачынаецца ў дзень нараджэння Коласа, 3 лістапада, дзіцячым літаратурна-фальклорным святам, якое ў гэтым годзе атрымала назву па аднайменнаму твору паэта — "Казкі жыцця". Пад дахам доміка пад цяністымі соснамі сабралася шмат таленавітых маленькіх мінчукоў, у гэты ж дзень у ціхі завулак у двары Акадэміі Навук Беларусі прывялі ўспаміны і жаданне еднасці з душою Коласа і некаторых нашых літаратараў. Ніна Галіноўская, Артур Вольскі, Віктар Шымук і распавялі юным наведвальнікам сталічных дзіцячых садоў пра падзеі з жыцця Якуба Коласа, падзяліліся уражаннямі ад асабістых сустрэч з паэтам (сапраўды, казкі з жыцця!) і з замілаваннем падаравалі дзіцячай аўдыторыі пару цудоўных вершыкаў, напісаных спецыяльна да свята. Ухвалілі і дзеці, і дарослыя невялікую канцэртную праграму дзіцячага сада Мінскага аўтазавода. Як дарэчы гучалі народныя песні ў дзіцячым выкананні ў мемарыяльнай зале, зале, якая слухала народную артыстку Ларысу Александроўскую, якая чула гукі раяля пад рукою знакамітага кампазітара Анатоля Багатырова.

Дарэчы, мемарыяльны коласаўскі раяль, зроблены ў адной з пецярбургскіх майстэрань слыннага пана Шродэра напрыканцы мінулага стагоддзя, ізноў загучаў пад умелымі рукамі мастацкага кіраўніка фальклорнага калектыву дзіцячага сада аўтазаводцаў і прымусіў пахваляваца сэрцы ўсіх прысутных.

Назаўтра "Каласавіны" прадоўжыліся навукова-практычнай канферэнцыяй, якая сабрала цвет навуковага і літаратурнага асяроддзя не толькі сталіцы, а і ўсіх абласцей нашай краіны. Ганаровымі гасцямі гэтага мерапрыемства былі народны пісьменнік Іван Шамякін, супрацоўнік Літаратурнага музея Коласа, старэйшы сын паэта Даніла Канстанцінавіч Міцкевіч, дырэктар Інстытута літаратуры АН Віктар Каваленка. Адкрыў канферэнцыю сваім грунтоўным дакладам па праблемах коласазнаўства член-карэспандэнт АН Беларусі Міхась Мушынскі.

Апошні дзень "Каласавінаў", які прыпаў на 5 лістапада, стаўся самым урачыстым і самым цікавым, бо быў запоўнены падзеямі ад 10 гадзін раніцы да позняга вечара. Усе жадаючыя ледзь змясціліся ў "ЛАЗе", які павёз прыхільнікаў Коласавага таленту ад парога яго мінскай сядзібы да родных пенатаў, да краю прынёманскіх лясоў. Сярод паломнікаў былі прадстаўнікі творчай інтэлігенцыі рэспублікі, а таксама некаторыя члены парламента і грамадскіх рухаў. Усё гэта былі людзі, неабыякавыя да лёсу спадчыны Коласа, якія даўно чакалі сустрэчы з краем, што даў свету Вялікага Чалавека і Мастака.

...Сустракала Стаўбцоўшчына ясным сонцам, крамяным пахкім водарам лесу і песнямі, песнямі, песнямі! Так па сённяшнім дні сустракаюць не ўсюды. І столькі радасных і шчырых усмешак у наш цяжкі час можна было сустрэць толькі там, на благаславёнай зямлі вялікага Коласа, ад беспадобных паэтавых землякоў.

Першай мясцінай, куды накіраваліся госці з Мінска і прадстаўнікі мясцовай інтэлігенцыі, было ўрочышча Цёмныя Ляды.

Там некалі стаяла Стаўпецкая лясная камора, у якой пражываў старэйшы брат Якуба Коласа Уладзімір Міцкевіч, які займаў тады пасаду стражніка Стаўпецкага абходу. Канстанціну Міхайлавічу давялося жыць у брата ў 1906—1907 гг., калі ён быў пасля звольнены з настаўніцкай пасады пасля з'езда настаўнікаў. Тут ён адчыніў нелегальную школку, у якой вучыў 12 вучняў, вечарамі ж займаўся складаннем "Другога чытання для дзяцей-беларусаў".

Сёння той леснічоўкі ўжо няма, замест яе — дачы, што растуць тут, на прынёманскіх абшарах, як грыбы пасля дажджу; сёння тут адна за адной з прарэзлівым свістам праносяцца электрычкі. Таму ўвекавечыць тыя далёкія гады Коласавага жыцця-эпапеі прыйшлося сціплай мемарыяльнай дошкай, якую майстры-каменшчыкі ўладкавалі на грудзі аднаму з прыгажуноў-валуноў старадаўняга паходжання. Можа менавіта гэты камень некалі, 98 гадоў таму, адчуў дотык цёплай рукі свайго земляка, можа, прыхіліўшыся да гэтага валуна, Колас склаў тут першы вершык цудоўнай беларускай чытанкі, што прызначалася дзецям землякоў-беларусаў.

Тое было даўно, але не забыта. Таму сёння тут гучаць песні і гучаць словы павагі і памяці.

Мастацкі калектыў "Гарэзы" пад кіраўніцтвам заслужанага работніка культуры Беларусі Дзіны Кухаравай амаль ці не прымушае пускацца ў скокі гасцей-мінчан. Эмоцый было болей, чым слоў, бо словам, як аказваецца, не заўсёды можна перадаць настрой душы.

І ўсё ж словы былі. Прачула ўспаміналі свайго настаўніка маладзейшыя калегі Коласа — беларускія паэты Вольга Іпатава, Сяргей Грахоўскі, Анатоль Вярцінскі. Луналі пад ясным восенскім небам Цёмных Лядаў словы з верша Вольгі Іпатавай, які быў спецыяльна прысвечаны гэтай падзеі.

Некалькі слоў яшчэ пра аднаго выступоўца — А.Грэкава, загадчыка аддзела культуры Стаўбцоўскага райвыканкама. Гэта адзін з нямногіх падзвіжнікаў, дзякуючы якому адбылося свята "Каласавіны" ў тым выглядзе, у якім яго ўбачылі гледачы. Гэты чалавек проста апантаны сваёй працай, той шчыры працаўнік на ніве беларускага адраджэння, якому нельга не падзякаваць за яго стваральніцкую працу, за клопат пра захаванне краю маленства Коласа.

Нарэшце, мы ў Акінчыцах, той мясціне, дзе сёння сэрца ўсяе Беларусі — хата і калыска Костуся Міцкевіча. Тут ён пражыў пяць першых месяцаў свайго жыцця, але астатнім сваім лёсам абессмяроціў гэтую хацінку, у якой нарадзіўся на свет. Тут, у Акінчыцах, адчуваеш нейкую шчымлівую радасць і ў той жа час нястрымнае хваляванне, быццам нанава перажываеш нараджэнне, сваё і яго, Песнярова, Коласава... Можа таму тут асабліва тонка і пяшчотна спявалі жанчыны, і мне ўяўляліся яны як бы парадзіхамі, і нават боязна неяк было заходзіць у хату, здавалася, пачуеш плач немаўляці... Такі настрой, мабыць, быў не толькі ў мяне, бо голас Георгія Міцкевіча, Коласавага родзіча, супрацоўніка музея, прыкметна дрыжэў. І трэба думаць, не ад хвалявання перад рафінаванай сталічнай публікай, не. Георгію Міхайлавічу не прывыкаць рабіць сваю справу, ён выдатна валодае мастацкім словам, таму слухаць яго — адно задавальненне. Гэта было, паверце, хваляванне за Нараджэнне... Шчаслівы чалавек, ён, мабыць, перажывае гэтае пачуццё кожны раз, калі праводзіць экскурсію. І ўсе прысутныя яму зайздросцілі — ён чытаў Коласа, паклаўшы далонь на калыску, як на Біблію — адсюль і незвычайнае адчуванне святасці і ўрачыстасці. І ні кроплі пакаэухі — усё ад душы, ад самага сэрца. Можа таму і помняць так, і шануюць свайго земляка стаўпецкія людзі — бо не загінуў Коласаўскі род, не растварыўся ў прасторах Сусвету, бо ёсць яшчэ такія, як Георгій Міхайлавіч, каторыя вось так, ад сэрца і паклаўшы далонь на калыску...

Хараша казалі тут і Алесь Дударaў, знакаміты драматург, і Сяргей Законнікаў, наш паэт, і мясцовыя жанчыны спявалі з душою — у будні дзень такога не бывае.

А калысачка Костуся-Коласа вісіць, яе можна ўбачыць нават праз акно...

Альбуць сустрэла нас звонкагалосымі спевамі фальклорнага калектыву, якім кіруе Ліна Брычкоўская, ад урачыста-цырыманіяльнага "Магутны божа" да залiхвацкай полькі-весялухі.

Тут, у Альбуці, усё славутае — крынічка, масток, сама хата, вуллі з пчоламі, пунькі і хлеўчукі. Усё гэта застанецца жыць вечна, пакуль людзі будуць успрымаць друкаванае слова, бо радзівілаўская леснічоўка Альбуць апісана ў славутай "Новай зямлі" як Парэчча. Таму не буду больш нічога казаць, бо лепей за Коласа не скажу — чытайце "Новую зямлю", і яна вам ўсё раскажа, бо яна Песня Песняў Коласа, яго прарочы дар усім пакаленням беларусаў, якія жылі і будуць жыць, пакуль будуць берагчы Бацькаўшчыну.

Але лепей чытаць Коласа на месцы, у Альбуці, бо тут да кожнага радка можна знайсці, так бы мовіць, ілюстрацыю. Ёсць у "Новай зямлі" раздзелы "Падгляд пчол" і "Дзедаў човен". Дык вось іх ілюструе этнаграфічная выстава "Пчалярства і рыбалоўства Стаўпеччыны", якая адкрыта проста... у гумне былой радзівілаўскай леснічоўкі.

І, нарэшце, апошні філіял — Смольня. Тут хата, пабудаваная рукамі дзядзькі Антося, пад яе вокнамі таксама некалі прайшоўся Бог, бо ў ёй наканавана было сустрэцца двум тытанам нашае літаратуры — Коласу і Купалу. Тут — вытокі іх сяброўства, іх духоўнай еднасці. Урочышча Смольня — гэта цэнтральная сядзіба філіяла Літаратурнага музея народнага песняра. Тут, акрамя аднаўленай сядзібы, дзе жылі родныя Канстанціна Міхайлавіча, узведзены будынак літаратурнай часткі музея, экспазіцыя якога знаёміць наведвальнікаў з пуцявінамі жыцця Коласа-чалавека і Коласа-паэта. На другім паверсе будынка музея — выстава жывапісных палотнаў маладых мастакоў стаўпецкага краю, якая была падрыхтавана да 110-й гадавіны з дня нараджэння славутага земляка. Нягледзячы на тое, што выстава працуе ўжо два гады, палотны мастакоў-аматараў не перастаюць хваляваць сэрцы тых, хто неабыякавы да прыгажосці.

У пакоях музея панавалі засяроджаная ўвага і непрыхаваная цікавасць, а на падворку смоленскай сядзібы ліліся мелодыі цудоўных народных песень. Гэта шчыравалі жанчыны народнага калектыву "Гавязнянка", якім кіруе Людміла Самакар.

І апошні акорд свята — кветкі да падножжа помніка Песняру ад удзячных паслядоўнікаў і проста прыхільнікаў таленту.

Ганна ЗАЙЦАВА,
старшы навуковы
супрацоўнік Літаратурнага
музея Якуба Коласа.

ПРАГРАМА ТЭЛЕПЕРАДАЧ

ПЯТНІЦА, 16 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Дайджэст. 8.20 Пяць хвілін на жарты. 8.25 "Збан ля крыніцы". Фільм-канцэрт. 9.00 Тэлебачанне — школе. Гісторыя. 9.30 "Гран-па ў белую ноч". Музычны фільм. 10.35 "Крок". "Наўцілус". 10.55 "Мсціўцы з 2-га "В", "Мой сябар Кнопік, які ведае ўсё". Кароткаметражныя фільмы. 11.40 Вытокі. Урокі беларускай мовы. 11.55 "Варвара-краса, Доўгая Каса". Мастацкі фільм. 13.15 "Лявоны". Фільм-канцэрт. 13.45 "Я+Я". Мужчына і жанчына. 14.30 Памяць аб вялікай вайне. "Балада пра салдата". Мастацкі фільм. 15.55 Праграма перадач. 16.00 Вывучаем сваю гісторыю. "Адвечныя званы". Дакументальны фільм студыі "Летапіс". 16.20 "Тэлебом" прадстаўляе. "Свая талерка". 17.00 Навіны. 17.10 Да 70-годдзя беларускага кіно. "Мая любоў — кінематограф". Дакументальны фільм. 17.40 Мультфільмы. 18.10 Навіны (Магілёў). 18.35 Навіны Бі-бі-сі. 19.10 Эканамікст. 19.20 Крок насустрач. 19.35 "Арт-клуб". 20.05 Падарункі на добры настрой. 20.20 Пяць хвілін на жарты. 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Пад купалам Сусвету. 21.50 Музыка без межаў. Тэлечасопіс. 22.30 "Развітанне славянкі".Мастацкі фільм. 0.00 НІКа. 0.15 Дайджэст.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

5.30 Раніца. 7.50, 8.50, 9.50, 14.50, 20.00, 23.00 Навіны. 8.00 Сарока. 8.20 С.Пракоф'еў. Сімфанічная казка "Пеця і воўк". 9.00 Дапамажы сабе сам. 9.30 Мультфільм. 14.00 Улада і рэформы. 14.15 Наш прагноз. 14.25 Хроніка дзелавога жыцця. 14.35 Шоу і бізнес. 15.00 У гасцях у казкі. Мастацкі фільм "Мільён прыгод. Востраў Іржавага генерала". 16.30 Рок-урок. 16.50 Свет сёння. 17.00 Чалавек і закон. 17.25 Хакей. Міжнародны турнір на прыз газеты "Известия". У перапынках — Надвор'е; Добрай ночы, малышы! 20.30 Надвор'е. 20.40 Поле цудаў. 21.30 "На ўцёках". Мастацкі фільм (Францыя). 23.10 "Погляд" з А.Любімавым. 24.00 Прэс-экспрэс. 24.10 Музагляд.

КАНАЛ "РАСІЯ"

6.30 Формула-730. 7.00, 11.00, 13.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.20 Патрабуюцца... патрабуюцца... 7.30 Час дзелавых людзей. 8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі. 8.25 Паехалі. 8.35 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 9.25 Новая лінія. "Адлюстраванне". 10.05 Мемуары. Канстанцін Ваншэнкін пра Марка Бернэса. 10.35 Тэлегазета. 10.40 Сялянскае пытанне. 11.05, 13.20 Дзелавая Расія. 13.45 "Востраў скарбаў". Мультфільм. 15.10 Рэпартажы з месцаў. 15.20 Студыя "Рост". "Чый бок?" 15.50 Там-там навіны. 16.05 Свята кожны дзень. 16.15 Расійскі флот жывы. 16.55 Дысней па пятніцах. "Выкрадзены". Мастацкі фільм. 18.35 Кліп-антракт. Група "Паліцыя нораваў". 18.40 Непапулярная тэма. 19.25 Падрабязнасці. 19.35 "Санта-Барбара". Мастацкі фільм. 20.30 Зоркі Нью-Йоркскага джаза. 21.05 "К-2" прадстаўляе: "Абзац". 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 Праграма "А". 23.35 Зоркі гавораць. 22.35 Шахматная ліхаманка. 22.50 Новы ілюзіён. "Белая карціна". 23.20 Зоркі гавораць.

СУБОТА, 17 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Навіны. 8.10 Дайджэст. 8.20 Аэробіка для ўсіх. 8.50 Пяць хвілін на жарты. 8.55 Эканамікст. 9.05 "Развітанне славянкі". Мастацкі фільм. 10.30 "Плюс электрыфікацыя". 11.30 20 мінут рэдактара. 11.50 Позірк у будучыню. "Пасля 2000 года". 12.50 "Стары і малітва". 13.20 "Лулу — анёл кветак". Мультсерыял. 13.55 Асілак. Тэлевізійны спартыўны клуб. 14.50 "З глыбінь жыватворных". 15.30 Беларускаму кіно — 70 гадоў. Прэм'ера мастацкага фільма "Чорны бусел". 17.15 Паміж намі, жанчынамі... Грамадскі рух жанчын Беларусі. 18.15 Тэлекрама. 18.25 "Чарапашкі ніндзя". Мультсерыял. 18.50 "Калумбус. Высокі стыль". 19.30 Пяць хвілін на жарты. 19.40 Фаварыты года. Конкурс глядацкіх сімпатый. 19.55 Міжнародныя спартыўныя навіны. 20.30 Калыханка. 21.00 Панарама. 21.40 Пад купалам Сусвету. 21.50 Алег Янкоўскі і Іна Чурыкава ў фільме "Той самы Мюнхаузен". 1-я і 2-я серыі. 0.10 Каскад. 0.30 Відзьма-нявідзьма. 1.30 "Ніколі не гавары "ніколі". Мастацкі фільм. (ЗША).

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

6.30 Суботняя раніца дзелавога чалавека. 7.15 ... 7.45 Слова пастара. 8.00 Пошукі джунгляў. 8.30 Міжнародная тэлерадыёкампанія "Мір". "Ліс-так". Перадача для дзяцей. Да 150-годдзя М.Рымскага-Корсакава; ... рэя Мільмана (Арменія); Галерэя першых персон. Б.М.Ельцын. 10.00 Ранішняя пошта. 10.30 ... 11.10 Смак. 11.20 ... Мастацкі фільм "Эскадрылля №5". 13.35 Палітра. Свет вачамі мастака. 13.50, 22.50, 23.50 Навіны. 14.00 Дакументальны фільм "Не вер, не бойся, не прасі..." Фільм 1-ы. Серыя 3-я. "Выбар". 14.50 "Жыццё заапаркаў". Тэлесерыял (ЗША). 15.30 Разумнікі і разумніцы. 16.10 Да і пасля... 17.05 "Золата Макены". Мастацкі фільм (ЗША). 19.40 Добрай ночы, малышы! 20.00 Навіны плюс. 20.40, 23.00 Надвор'е. 20.45 Што? Дзе? Калі? 21.55 "Ступень да Парнаса". Музычны фільм. 23.25 "Банда Грысомаў". Мастацкі фільм (ЗША).

КАНАЛ "РАСІЯ"

7.00, 13.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.25 Студыя "Рост". "Казкі вострава Мэн". 7.55 Пілігрым. 8.40 Тэлээрудыт. 8.45 Парламенцкі тыдзень. 9.30 Канцэрт групы "Дып Пэпл". 10.00 "Як жыць будзем?" 10.50 "Лондан". Дакументальны фільм цыкла "Кіно і гарады". 12.25 Дэ факта. 12.40 Сялянскае пытанне. 13.20 "Эдэра". Мастацкі фільм. 14.10 Тэлээрудыт. 14.15 Футбол без граніц. 15.00 Аўтограф майстра. Андрэй Ганчароў. 16.25 Лепшыя гульні НБА. 17.25 Свята кожны дзень. 17.35 "Зялёны яблык — залаты лісток". Конкурс маладых кінематаграфістаў. 18.40 Кліп-антракт. Т.Маркава. 18.45 Кінамарафон. Лукіна Вісконці. 19.25 Лукіна Вісконці. "Людвіг". Мастацкі фільм. 1-я серыя. 21.05 Зусім сакрэтна. 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 Хакей. Міжнародны турнір на прыз газеты "Известия". 0.40 Зоркі гавораць.

НЯДЗЕЛЯ, 18 СНЕЖНЯ

БЕЛАРУСКАЕ ТЭЛЕБАЧАННЕ

7.55 Праграма перадач. 8.00 Аэробіка для ўсіх. 8.30 Пяць хвілін на жарты. 8.40 Слова да чалавека. 9.10 Добрыя весткі. 9.20 Справы вайсковыя. Праблемы завяршэння будаўніцтва ваеннага гарадка ў Ваўкавыскім раёне. 9.40 Беларускі тур. Падарожжы і сустрэчы. 10.00 Як нараджаецца музыка? "Слухаем клавесін..." 10.30 Свята танца. Міжнародны конкурс спартыўных танцаў. 11.15 "Тэлебом". Свая талерка. 11.55 ABC-клуб. 12.15 Мультфільмы. 12.45 "Віншуем вас!" Музычная праграма да Дня энергетыка. 13.20 Трэці тайм. Футбольны агляд. 14.05 Аўтапарк. 14.25 Сваімі рукамі. Шыццё з ласкутоў. 14.45 "Маіх радкоў няма без Беларусі..." Творчы вечар паэтэсы Валянціны Аколавай. 16.30 "Чарапашкі ніндзя". Мультсерыял. 16.55 Анталогія гумару. "Усё за ўсмешку". 17.30 "Каапаратыў "Палітбюро", ці Будзе доўгім развітанне". Мастацкі фільм. 19.05 Праспект. 19.35 Фаварыты года. Конкурс глядацкіх сімпатый. 20.00 Панарама. 20.40 Калыханка. 21.00 Пяць хвілін на жарты. Анекдот ад "Хрыстафора". 21.10 Пад купалам Сусвету. 21.20 Вячэрні роздум. 21.35 "Сінема" прадстаўляе. 21.40 "1871-ы". Мастацкі фільм (Вялікабрытанія, Францыя, Партугалія). 23.20 Валейбол. Кубак балтыйскай лігі.

КАНАЛ "АСТАНКІНА"

7.20 Алімпійская раніца. 7.50 Спортлато. 8.00 Марафон-15. 8.30 Раным-рана. 9.00 Палігон. 9.30 Пакуль усе дома. 10.00 Ранішняя зорка. 10.50 Пад знакам "пі". 11.35 X Міжнародны фестываль тэлепраграм народнай творчасці "Вясёлка". Праграма Вялікабрытаніі "Мы так танцуем". 12.10 Дакументальны фільм "Не вер, не бойся, не прасі..." Фільм 2-гі. Серыя 1-я. "Банкрут". 12.55 Шпаргалка. 13.00 "Падводная адысея каманды Кусто". Дакументальны серыял. 13.50, 17.05, 23.55 Навіны. 14.00 "Стратэгія Перамогі". Дакументальны серыял. 14.55 Клуб падарожнікаў. 15.45 Жывое дрэва рамёстваў. 15.50 Вялікі тэатр. Дні і вечары. 16.35 Японія з А.Калошыным. 17.15 Тэлелоцыя. 17.30 Мультфільмы. 18.25 Малыя гарады Расіі. Горад Ціхвін. 18.55 Надвор'е. 19.05 Фільмы рэжысёра Дына Рызі. "Аперацыя "Святы Януарый". (Італія, Францыя, Германія). 21.00 Нядзеля. 21.50 Спартыўны уік-энд. 22.05 Хакей. 23.35 "Я вам спяю". "Душа мая — раманс". В.Панамарова.

КАНАЛ "РАСІЯ"

7.00, 13.00, 19.00, 22.00 Весткі. 7.25 "Свет Віктара Васняцова". Дакументальны фільм. 7.45 Студыя "Рост". Музыка "Залатой восені". 8.15 Наш сад. 8.45 Добрай раніцы. Снеданне для чэмпіёнаў. 9.15 Кіпрас Мажэйка. Рэпартажы з Каліфорніі. 9.45 Аты-баты... 10.15 Рускае лато. 11.00 "Эдэра". Мастацкі фільм. 11.55 Белая варона. 12.40 Сялянскае пытанне. 13.20 "Не высечы..." 13.35 Сусветная вёска. 14.00 Хакей. Міжнародны турнір на прыз газеты "Известия". У перапынках — Свята кожны дзень; Мультфільм "Ох, ужо гэтыя бацькі!". 16.25 ... Ларыса Долина. 17.05 ... "Вялікая Дудзінская". 19.25 У Ксюшы. 20.05 Каробка перадач. 20.20 "Людзі". Мастацкі фільм (ЗША). 22.20 Рака часу. 22.25 Аўтаімгненне. 22.30 Спартыўная карусель. 22.35 "Людзі". Мастацкі фільм.

Галоўны рэдактар Алег КУЛІЦКІ.

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
Выдавецтва "Полымя" (220004, Мінск, праспект Машэрава, 11).

НАШ АДРАС: 220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; першага намесніка галоўнага рэдактара — 36-53-22; намесніка рэдактара-адказнага сакратара — 36-40-63; адд.: праблем выхавання — 36-43-62, 36-43-71; школ — 36-90-63; органаў кіравання — 36-43-71; ВНУ і пісьмаў — 36-41-55; тэхадукацыі; пісьмаў і навін; культуры — 36-44-25

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць свае прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.
Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.
Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.
Адказная дзяжурная Ала ШАЎЦОВА

Друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку". 220041, Мінск, праспект Ф. Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
Н 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Заказ Зам. №100
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 13.12.94 г. у 18.10
Наклад 52.160 паасобнікаў.